

Redaktor a vydavatel Antonín Fröhlich, Dolní Újezd u Lipníka n./Beč.
Tiskem knihtiskárny Jar. Strojil v Přerově.

»Záhorská kronika« vychází čtvrtletně v Dolním Újezdě u Lipníka nad Bečvou. Předplácí se do 1. ledna 1940 10 K, od 1. ledna 1940 12 K. Při hromadné objednávce nejméně 10 výtisků dáme 1 výtisk nádavkem. Placení se děje složitými listky šekového úřadu čís. 100.630 Brno.

Užívání novinových poštovních známek povoleno výnosem ředitelství pošt a telegrafů v Brně č. 69.140-VI. ze dne 18. srpna 1925.

Podací poštovní úřad: Dolní Újezd u Lipníka n. B.

Adresa redakce a administrace: »Záhorská kronika« v Dolním Újezdě u Lipníka n. B.

Obsah 2. čísla: Druhá schůzka spolupracovníků a přátel Záhorské kroniky. — Bohumír Indra: Kdy odešel bratr Jiří Strejc z Hranic. — Dr. Adolf Turek: Švédská posádka na Fulneku a Záhoří. (Pokračování.) — F. N.: Helštýn za Kateřiny z Ludanic a Petra Voka z Rožmberka. — Mil. Pokorný: Vznik a vývoj Bystřicka. (Dokončení.) — Jakub Mráček: Knihovna bývalého kláštera piaristického v Lipníku n. B. (Dokončení.) — M. Klapal: Snaha o vybudování železniční trati z Olomouce přes Fršice do Radvanic před 30 lety. — Antonín Fröhlich: Neznámý urbář panství helfenštejnského ze 16. století. (Pokračování.)

Drobné zprávy: Počet domů ve starých Hranicích. (Flor. Zapletal.) — Evangelické kněžstvo v Hustopečích n. B. (F. Z.) — Kněz Viktorin Příbyslavský. (F. Z.) — Plesník jinak porybný aneb šíšmejstr. (F. Z.)

Pověsti našeho kraje: Laciné mléko. (Z Bezuchova.) — Jak Pán Ježíš učil lidi. (Z Dřevohostic.) — Almužna. (Z Žákovic.) — Čert pacholkem. (Z Blazic.) — Carodějnice. (Ze Všechovic.) — O radvanských rychtářích. (Z Radvanic.) — Chrastavá žaba. (Ze Lhoty.) — Proč se osyka chvěje. (Z Vitonic a ze Soběchleb.)

Přičiňte se o hojný odběr »Záhorské Kroniky«!

Minulé ročníky XII.—XXI. vázané možno obdržet u vydav. Záhorské kroniky v Dolním Újezdě u Lipníka n. B. po 12 K vyplaceně poštou. Tam možno dostati zajímavou novinku pro Bystřicko: Z minulosti Hostýna a Bystřice od Flor. Zapletala poštou za 6 K. — V tomto čísle jsou vloženy složenky k zaslání předplatného a k vyrovnání nedoplatků!

»Pověsti našeho kraje« vyšly také separátně v sešitech po 50 hal. (při objednávce nejméně 10 čísel vyplaceně). Dosud vyšla 2 čísla po 4 stranách textu mimo obálku.

Redakci došlo:

Velmi cenná knižní novinka o švestkách. Předloni vydal chrudimský zahradní architekt Vaněk skvělou příruční knihu ušlechtilého podélného formátu s obrázy a popisy 100 nejvybranějších odrůd jablek v překvapivě přirozených barvách a tvarech. Rok na to vyšla další část této půvabné a velmi levné Lidové pomologie a přinesla ve stejné úpravě roztomilou publikaci — o 100 hruškách. Letos vychází III. díl této Lidové pomologie — švestky a slívy. Knižečka, plná svěžího barevného orosení. A opět stovka nejvýraznějších českých i cizích druhů u nás aklimatizovaných a oblíbených sliv a švestek. Sto rozkošných obrazů ovoce (v celku a v půli, s pečkou a dužninou) v patřičném doprovodu textovém. Touto lidovou pomologií, která je rozvržena na 10 dílů, podniká známý a dnes velmi populární autor věc nad pomyslení dobrou, už tím, že jí docílil díla všestranně důležitého a přístupného každému zájemci. Zejména ma-

ZÁHORSKÁ KRONIKA

Vlastivědný sborník Záhoří a Pobečví.

Vychází čtvrtletně v Dolním Újezdě u Lipníka nad Bečvou.

Ročník XXII.

Prosinec 1939.

Číslo 2.

Druhá schůzka spolupracovníků a přátel Záhorské kroniky.

Archiv Záhorské kroniky.

Foto J. Petřivalský.

Spolupracovníci a přátelé Z. k. na schůzce v Lipníku n. B.

Po zdařilé loňské schůzce spolupracovníků a přátel Záhorské kroniky, která se konala 13. července 1938 v lázních Teplicích n. B., konala se podobná druhá pracovní a poradní schůzka v úterý 29. srpna 1939, tentokrát v Lipníku n. B. Přes nepříznivé okolnosti dostavilo se mnoho obětavých přátel, aby navázali s redaktorem a vydavatelem Z. k. přímé a těsnější styky. Na schůzku dostavili se spolupracovníci z Lipníka n. B. a Hranic, vedle osvětových pracovníků z obou okresů a hosté z Hranic, Přerova a Olomouce. Zvláště potěšitelná byla účast z Hranic, odkud přijeli: p. okresní hejtman a rada polit. správy Jar. Brázda, okr. školní inspektor p. Rudolf Strýček, p. ředitel Josef Šindel, dále z Olomouce ředitel Studijní knihovny p. Dr. Bohuš Vybíral a z Přerova majitel knihtiskárny a knihařství p. Vlad. Strojil s chotí.

V Selských listech z 2. září 1939 v rubrice Kultura uvádí Dr. B. Vybíral průběh schůzky:

Před pracovní schůzí se zúčastnili přítomní dvou poutavých exkursí, z nichž prvá vedla do bývalého piaristického kláštera, kde se znovu soustřeďuje a umísťuje někdejší klášterní knihovna. — Městský archivář prof. J. Mráček, jenž se podjal tohoto úkolu, vylíčil účastníkům exkurse dosti pestré osudy této značně početné a jak svou starobylostí, tak i svým obsahem velice cenné knihovny, vysvětlil jim postup a stav katalogizačních prací a dnešní plán jejího budoucího uspořádání. Spolu s knihovnou, která má asi 10.000 svazků (mezi nimi četné rukopisy, vzácné prvotisky a vynikající díla starého českého písemnictví), umísťuje se totiž také na téměř místě městský archiv, takže budou oba tyto důležité historické prameny lipenské vhodně spojeny. Druhá exkurse, již vedl prof. Prinke, měla na zřeteli místní umělecké památky a prohlédla si bývalý klášterní chrám a synagogu. Prof. Prinke, stejně vřele zaujatý svým předmětem jako prof. Mráček, vysvětlil v chrámě kus historie lipenského stavitelství a podal i několik výkladů z oboru malířského a sochařského, v synagoze pak demonstroval nejstarší zbytky lipenského stavitelství z doby gotické.

V pracovní schůzi přimyká se k výkladům exkursním poutavý výklad řed. Rud. Kouta z oblasti jazykozpytné: o lipenském nářečí a o tom, jak sbíral materiál, jenž uveřejňoval v »Záhorské kronice«. Předmětem vlastního jednání byl pak referát redaktora Ant. Fröhli-cha, který vzpomněl začátků »Záhorské kroniky« před 48 lety, kdy ji vydával Msgr. Přikryl, nastínil její další vývoj i nové úkoly a zahájil poradu o pracovním programu pro příští rok. Rozprava, které se zúčastnili zvláště předseda Hosp. spolku Skopal, předseda starostenského sboru Zamazal, řed. Kout, Dr. Břet. Brzobohatý a Dr. B. Vybíral, přinesla hojně zdravých podnětů a prokázala vřelý zájem vydavatele, spolupracovníků i přátel »Záhorské kroniky« na tomto vlastivědném sborníku, který vykonal kus poctivé a obětavé práce pro poznání minulosti našeho kraje, která je uznávána všemi povolanými místy a přece nedochází v širší veřejnosti takového porozumění, aby se v ní mohlo intenzivně pokračovat.

Změnou poměrů zaniklo nám na Moravě několik podobných časopisů, hledme si tedy udržet tím spíše »Záhorskou kroniku«, která je svou lácí — ročně pouze 10 K — všeobecně přístupná, má bohatý obsah, který se snaží co možná nejvíce zpestřit a oživit, a je mocným pojítkem s rodným krajem, jak o tom svědčí poměrně velký počet jejich odběratelů v Praze, v Brně, v Olomouci i jiných větších střediscích. Obracíme se proto na veškeré učitelstvo našeho kraje, aby vstoupilo do řad přátel »Záhorské kroniky«, neboť je to její nejlepší spolupracovník ve výchově k rodné půdě a národu.

Bohumír Indra:

Kdy odešel Bratr Jiří Strejc z Hranic.

(Příspěvek k životopisu vynikajícího českého žalmisty.)

Bratr Jiří Strejc, správce sboru Páně v městě Hranicích v druhé polovině 16. století, je osoba v bratrských dějinách stejně významná

jako známá. Jako dobrý latiník¹⁾ zúčastnil se prací na překladu a vydání Kralické bible a zjednal si tak vynikajících zásluh o Jednotu a jazyk. Ušlechtilým převodem žalmů do básnické formy, vydaných pak samostatně r. 1587, 1590 a později ještě mnohokrát, zaujal význačné místo i v dějinách české literatury. Jeho »Žalmové aneb zpěvové sv. Davida« ve zveršované úpravě došly tak velké rozřivenosti a oblíby, že se ještě podnes zpívají u nás v evangelických církvích i v církvi katolické. Svou činností literární proslavil Strejc své hranické působiště neméně než jeho syn Daniel Vetterus, hranický rodák, autor známé »Islandie«.

Působení Strejcovo v Hranicích spadá do klidné doby Kropáčů a jejich dědiců, tedy vrchností laskavých a Bratřím značně nakloněných. Zřízen r. 1567 na přerovské synodě na kněze, dostal se brzy potom do Hranic a působil tam téměř do konce života. Pro hranický sbor byla to doba největšího rozkvětu, jako vůbec druhá polovina století znamenala zlatou dobu pro celé město. Bratři byli vrchností nadáni velkými svobodami a jejich kvetoucí sbor a laskavá vrchnost byli tak rozhlášení, že se sem stěhovaly četné rodiny Bratří z jiných panství, kde byli pronásledováni. Bratr Jiřík zjednal si o sbor a bratrskou obec nemalé zásluhy. Za něho přikoupeny k domu a sboru četné pozemky, rozšířen hřbitov, získán špitál a bratrská škola hranická dala Jednotě několik vynikajících mužů. Jeho zásluhou pamatováno na sbor bohatými odkazy, jeho přičiněním darovala vrchnost Bratřím dům na špitál, který sama koupila, neboť Strejc jako literát a muž učený požíval u ní velké vážnosti.

Není však účelem těchto řádků zabývat se působením Bratra Jiříka v Hranicích, jež by vyžadovalo obšírného pojednání. Chceme si tu všimnouti jen krátkého úseku jeho života, určití blíže dobu jeho odchodu do nového působiště a vyvrátiti tak domněnku o jeho nedobrovolném odchodu z města, v němž napsal nejlepší svá díla a prožil nejkrásnější léta svého života.

Strejc byl vždy ve všem hodně samostatný a nakloněn značně kalvinismu, přeložil i Kalvínovy Institutiones do čestiny. Kalvínské způsoby zaváděl i v hranickém sboru při křtu, svěcení svátků, čtení pašijí i jinak se v mnohém odchyloval od učení a ustálených zvyků v Jednotě. Pro jeho vážnost starší dlouho to přehlíželi, ale tím věci jen škodili. Když mu zemřela prvá žena, Strejc se r. 1590 znovu oženil, neporadiv se vůbec se staršími, jak to rád vyžadoval, a vzal si ještě evangeličku augšp. vyznání. Ve svatební smlouvě, uzavřené na hranickém zámku v úterý po Novém létě 1590 za přítomnosti pana Jana Jetřicha z Kunovic a na Hranicích, se Strejc sám výslovně nazývá »knězem evangelickým«, stejně tak při svatbě svého pomocníka Bratra Mikuláše Polešovského, konané v úterý po sv. Maťouši téhož roku.²⁾ Není divu, že Bratři starší byli jeho počínáním pobouřeni, tím více, že se proti záповědi stýkal s odpadlým Lukášem Stubinem,

¹⁾ Strejc složil na př. také epicedium na náhrobek pana Jana Kropáče z Nevědomí, † r. 1572. Srov. Záh. kron. XVI. 11.

²⁾ Měst. arch. Hranice. Reg. smluvčí B. 23, 27. Smlouvy Jiříkovy byly již otištěny v Záh. kron. XVI. 41 a d.

který mu stál i při satebních smlouvách. Také ve správě sboru nahromadilo se na něj mnoho stížností. Neodvedl staršímu obdarování na dům a na sbor, role a louky, neodvedl ani svého kšaftu ani inventáře sborových věcí a v sousedním Olšovci bez rady starších začal sám stavěti sbor, počínaje si ve všem zcela dle své vůle. V Hranicích dohnal jednoho člověka panskou mocí k prodeji domu, když mu jej nechtěl dobrovolně prodati a nadělal tak mnoho zlé krve. Popudil všechny Bratří proti sobě, že jej volali k odpovídání, přesto, že byl konseniorem. Na synodě lipenské v pondělí po M. Janu Husovi 1591 hrozilo mu vysazením z rady a vložím kázně na něj, poněvadž ani tu nechtěl přiznat svá provinění a neústupně trval na svém. Teprve potom z rozčilení vystřízlivěl a slíbil se polepsiti a vše napraviti.³⁾

V početné literatuře,⁴⁾ zabývající se Br. Jiříkem Strejcem je dosud jeho odchod do Židlochovic spojován s těmito jednáními lipenského sněmu a vykládán jako jejich důsledek. Pobyt a další činnost Br. Jiříka Strejce ve starém působišti byla prý tím podkopána a proto mu i místo proměněno. Jireček⁵⁾ uvádí v souvislosti s tím r. 1590, jiní správněji r. 1591,⁶⁾ jež mají být rokem odchodu Strejce z města. Marně bychom však hledali doklady, jež by to potvrdzovaly a Jirečkova zpráva, přejímaná jinými, ukazuje se býti jen domněnkou.

Už Boh. Horák, zabývá se Danielem Vetterem, synem Br. Jiříka, a jeho »Islandií«, vyslovuje názor, že Strejc se přestěhoval do Židlochovic teprve po roce 1592. Daniel Strejc-Vetterus i starší jeho bratr Jan připojovali totiž v immatrikulačních zápisech university leydenské a heidelberské, kde v letech pobělohorských studovali, ke svým jménům ještě příjímí Leucopolites Moravus, což značí totéž jako latinské Alba ecclesia, Weisskirchen, tedy naše Hranice. Podle těchto zápisů vyvozuje dr. Horák, že Daniel se narodil v Hranicích v době mezi 13. srpnem a 13. říjnem 1592,⁷⁾ tedy, že Br. Jiřík Strejc musel v té době býti ještě v Hranicích. Ze jeho domněnka je oprávněná, potvrzuje jiný doklad ze soudobých hranických rejster smluvních. V úterý po pam. Navštívení Panny Marie r. 1592 vdává ctihodný Bratr Jiřík Strejc v Hranicích svou dceru Alžbětu z prvního manželství za Jana, syna Václava Škody z Přerova, který se později stal knězem. Ve smlouvě zmocňuje ženicha vši vejpravy, kterou dceři »jako chudý otec« oddal, oba nevydědujíc. Vymínil si však všechn svůj statek do své vůle, aby jej mohl odporučiti, komu se mu zdáti a líbiti bude.⁸⁾ Také tato smlouva, již Bratr Jiřík sám podepsal, je

³⁾ Ant. Gindely: Dekrety Jednoty bratrské, 247—249.

⁴⁾ Z novější literatury upozorňují především na sborník »Český žalmista Bratr Jiřík Strejc«, vydaný k 400. výročí jeho narození a 350. výročí prvního vydání jeho Žalmů v písňové formě, s články Ferd. Hrejsy, J. B. Čapka a J. B. Šimka. Ze starších prací články O. Odložilka o Strejcovi a jeho rodu v ČMM 1930, 79 a d., roč. 1931, 78 a d. a kniha Boh. Horáka »Daniel Vetter a jeho Islandia« 1931.

⁵⁾ Jireček, Rukověť II. 249—250. Tam obsírnější životopis a soupis jeho tvorby. Podle něho Fr. Levý: Přerovská cšbr. církev, 188, 194, V. Prasek v ČMM 1894, Hrejsa: Ref. sborník VI., 33 a d., 101 a d. Srov. též Záh. kron. XIV. 65 a d.

⁶⁾ Schůze byla konána 1591, nikoliv 1590. Srov. též Boh. Horák, l. c. 9.

⁷⁾ Obsírněji Boh. Horák. l. c. 7—8.

⁸⁾ Měst. arch. Hranice. Reg. smluvčí C 13.

dobrym svědectvím, že Strejc byl ještě r. 1592 ve městě, a vyvrací zároveň domněnku, že byl z trestu přeložen do Židlochovic.

Otázku, kdy Br. Jiřík odešel do nového působiště, nemůžeme, bohužel, odpověděti zcela přesně. Pravděpodobně se tak stalo až r. 1595, kdy se dostal za správce sboru do Hranic Bratr Václav Preys, kdy také Strejc prodal všechny své pozemky, jež v Hranicích držel.

Starší předhazovali v Lipniku na shromáždění Br. Jiříkovi, že dohnal nějakého hranického člověka panskou mocí k prodeji domu. Pokud lze z trosek bývalých městských register zjistiti, držel Strejc při městě velký grunt Kavkovský, z něhož vycházely nápadníkům Bratra Jiříka nějaké peníze ještě po Bílé hoře. Tento grunt Marka Kavky nabyt někdy po r. 1582, kdy ještě tu seděl Kavka. Pozdějších zápisů není, ani o tom, jak se dostal později v držení paní Aliny Petřvaldské.

Strejc užíval s gruntem též pozemky od jiných domů, a ještě ve středu před pam. sv. Pavla na víru obrácení r. 1591, tedy krátce před lipenským shromážděním, kupuje k vlastnímu užítku louku na Strulovsku. Toho dne, jak praví zápis, předstoupili před ouřad města Hranic měšťan Jan Ovesný spolu s Václavem Kolářským »a Bratrem Václavem, vlastním synem Bratra Jiříka Strejce, správce sboru hranického« a oznámil, že jmenovanému Bratru Jiříku Strejci prodal louku svou na Strulovsku za 66 zl. peněz hotových.⁹⁾ Jiný zápis v předměstských rejstrech ukazuje, že Strejc měl skutečně vlastní rozsáhlé hospodářství. Dovídáme se z něj, že držel na Strulovsku ještě jinou velkou roli, na kterou měl též zvláštní obdarování od pana Jana Jetřicha z Kunovic.

Po roce 1592 nemáme vlastně přímých dokladů o Strejcově bytu ve městě. Zpráva o jeho přítomnosti na shromáždění starších v Přerově 14. července 1594, jež mu svěřilo recenzi nového vydání bible nám bohužel nepraví, kde tehdy Br. Jiřík působil.¹⁰⁾ Zajisté však byly to ještě Hranice. Strejc prodal totiž své pozemky, z nichž jeden koupil teprve v létě 1591, až roku 1595, je tedy pravděpodobné, že do té doby zůstal v Hranicích. Protože zápisy o prodeji pozemků v rejstrech jsou důležité, uvedu je podrobněji. V pátek po neděli Jubilate r. 1595 předstoupili osobně před ouřad Jan Mlynářů a Martin Honů, toho času rychtář městský, na místě Bratra Jiříka Strejce a oznámili, že dotčený Bratr Jiřík Strejc louku tu na Strulovsku ležící prodal za sumu, jak ji sám koupil, Václavovi Žamberskému. Těmuž Žamberskému¹¹⁾ prodal Br. Jiřík i roli Strulevskou. V pátek den pam. sv. Jiljí 1595 Jan Mlynářů a Jan Slivků, zmocnění a dožádání od Bratra Jiříka Strejce oznámili, že Bratr Jiřík Strejc roli svou na Pstrulovsku, k mezi velické přicházejíc, kteráž je zapsána při gruntu Dovalovském a na níž od J. Mti pana Jana Jetřicha z Kunovic a na Hranicích dostatečné nadání a obdarování sobě dané měl, prodal za

⁹⁾ Zem. arch. Brno, 4301, fol. DD 19.

¹⁰⁾ Ant. Gindely, Dekrety 262.

¹¹⁾ Byl to patrně Václav Kostka, syn Jana Kostíky z Žamberka. Srov. čl. Boh. Indry: Bratrská rodina Kostků-Filonů v Hranicích, Záh. kron. XXI. 81 a d.

500 zl. Václavovi Žamberskému. Hotově dal Žamberský 150 zl. a ročně měl vypláceti po 30 zl. Br. Jiřík Žamberskému také »v ruce odvedl a oddal« obdarování.¹²⁾

Oba tyto zápisy jsou jistě zajímavé. Oba jsou z r. 1595 a oběma Strejce prodává vlastní pozemky. Zápis prodeje Strejcovy louky je zapsán hned za kupem z r. 1591, je tedy jisté, že Br. Jiřík užíval a držel pozemek až do prodeje r. 1595. Také roli Strulevskou prodal teprve toho roku. Všimneme-li si pak ještě jiné okolnosti, že totiž téhož roku a sice 30. dubna podle vlastních zápisků¹³⁾ se dostal do Hranic za správce sboru Bratr Václav Preys, můžeme se oprávněně domnívat, že Bratr Jiřík Strejce odešel z Hranic teprve začátkem r. 1595. Proto také prodává vlastní pozemky ve městě až toho roku. Pomocník Strejcův při sboru Bratr Mikuláš Polešovský, který se sem dostal jako jáhen z Fulneka a r. 1590 za správcování Strejcova se tu rovněž oženil,¹⁴⁾ zůstal při sboru. Nástupce Strejcova, Bratra Václava Preyse znal již z fulneckého působiště.

Také z dalších zápisů, jež jsou poznačeny při Strejcově roli na Strulovsku se dovídáme několik nových životopisných dat Strejcovy rodiny. Roční peníze z role, položené za rok 1597 přijal od Žamberského Jan Žiobský, a jak praví zápis »má je Bratru Jiříkovi oddati«. Roku 1598 přijali peníze k ruce Bratra Jiříka Pavel syn jeho vlastní a zeť Bratra Jiříka, Kolman. Verunkové peníze za rok 1599 zůstaly nevyzvednuty a byly vydány teprve r. 1600 v úterý po pam. Soslání sv. Ducha »Pavlovi, synu nebožtíka Bratra Jiříka, podle zmocnění od nápadníkův a poručníkův jemu daného«. Bratr Jiřík Strejce zemřel totiž v Židlochovicích dne 23. ledna 1599 ve věku 63 let. Roku 1601 přijali roční peníze z role za přítomnosti Tomáše Plevy z Eyvančic a Jana Slivkova z Hranic zmocnění Jiřík, syn neb. Bratra Jiříka a Kolman, švagr jeho z města Eyvančic. Další roky vyzdvihovali peníze Slivka a Pleva. Poslední zápis pak je z r. 1607, kdy vydány poslední peníze Tomáši Plevovi z Eyvančic a Pavlovi, synu Bratra Jiříka.¹⁵⁾ Synové Strejcovi Bratr Václav, Jiřík a Pavel jsou známi z životopisů Strejcových, nic bližšího však nedovedu povědět o Kolmanovi z Ivančic, který se nazývá zetěm Br. Jiříka a švagrem jeho synů. Rovněž nevíme, v jakém příbuzenském poměru stál k rodině Strejcově Tomáš Pleva,¹⁶⁾ který patrně pocházel z Hranic.

Z někdejšího dvoru Strejcova mělo se ještě r. 1628 dopláceti nápadníkům Bratra Jiříka Strejce 100 zl., a z toho náp. Bratra Eliáše Straky (měl za ženu † Ludmilu, dceru Br. Jiříka) mělo vyjít 40 zl.¹⁷⁾

¹²⁾ Zem. arch. Brno, 4301, fol. DD 19, EE 12.

¹³⁾ Zem. arch. Brno, rkp. 743, fol. 85. Srov. čl. dr. Adolfa Turka: K životopisu Br. Václava Preyse, Záh. kron. XXI. 102 a d.

¹⁴⁾ Měst. arch. Hranice. Reg. smluvčí B. 27. Smlouvy dat. v úterý po sv. Matouši 1590. Bral si Kateřinu, dceru Jana Těžkých.

¹⁵⁾ Zem. arch. Brno. 4301, fol. EE 12.

¹⁶⁾ Viz o něm knihu J. Burka: Historie židlochovských domů, 243

¹⁷⁾ Farní arch. Hranice. Sign. 57, s. 179.

Dr. Adolf Turek:

Švédská posádka na Fulneku a Záhoří.

(Pokračování.)

O švédské posádce se zmínka nečiní, ale kdyby tam byla, nebylo by přece možno vkládati podle mého mínění císařské vojáky do města. Těžko by se byli snaželi se Švédy. Podle roly o rozložení císařského vojska v létě 1644 byl určen Fulnek jako sídlo rytmistra císař. Noe-ho z Buchheimova pluku s 2 důstojníky, 21 poddůstojníky a 90 jezdců. Už 5. I. 1644 bylo rozhodnuto osadit některá místa a silnice císařským vojskem, a to Přerov, Lipník, Helštýn proti nepřátelským posádkám, Hranice, N. Jičín, Fulnek, Holešov proti Valachům, Mírov a M. Třebouvu proti vpádům ze Slezska. A v lednu 1645 dodalo panství fulnecké do císařského ležení před Olomoucí 48 centnýřů sena a 3 c. slámy (Všechovice odvedly jen 3, Chropyň 16, Rouské 2 c. slámy). V jiné relaci rovněž z 10. II. 1644 se děje zmínka jedině o švédských posádkách v Olomouci, Uničově a na Sovinci. Znamená to tedy patrně tolik, že zde od počátku r. 1644 do poloviny r. 1645 švédské posádky nebyly, ve městě rozhodně ne, nanejvýše, že snad zůstala posádka na zámku, která pro svou odlehlost a v očích císařského vojska pro malý význam se nestala cílem pokusů podobných, jakých zažila švédská posádka olomoucká a r. 1645 uničovská a sovinecká. A byla-li zde vskutku, musila být poměrně malá a tísněna císařskými, kteří r. 1644 zle svírali výše jmenované tři švédské posádky a kteří měli r. 1644 osazené celé Záhoří, Kravařsko a Opavsko. Jmenují se tehdy císařské posádky v Libavě, Potštátě, Hranicích, N. Jičíně, Hradci u Opavy, Vikštejně, Hukvaldech a Helštýně. Tento hrad byl tehdá zvlášť dobře opatřen dělostřelctvem.¹³⁾ Tak by pro nevelkou švédskou posádkou fulneckou zbýval cel Fulnecký zámek jako místo pobytu a jako prostor vyživovací pro rok 1644 jen jeho nejbližší okolí. Snad bude možno tuto otázku časem zcela uspokojivě rozřešit.¹⁴⁾

Naznačil jsem již, že císařské posádky byly dislokovány okolo Fulneka r. 1644 a 1645. Všimneme si některých zpráv o Záhoří. V březnu 1644 ležely v Lipníku, Hranicích, na Helštýně oddíly podplukovníka Lincka. Panství hranické, označené jako »polo zruinované«, mělo na ně dávat 800 zl. měsíčně. 7. VI. 1644 utíkají se Hraničtí, poněvadž jejich vrchnost je daleko, o pomoc k Jiřímu Valeriánu Podstatskému svob. pánu z Prusinovic na Zlíně, Veselíčku, Bartošovicích a St. Vsi, hejtmanu olomouckého kraje a komandantu na pevnosti Helfenštejně se stížností, »kterak nás ten p. hejtman Abraham Edel

¹³⁾ Militaria ad annum 1643—1644, 1644, 1645.

¹⁴⁾ Také v literatuře není o délce pobytu Švédů na Fulneku jednoty. Dudík v cit. práci neudává nic bližšího. Indra, Bretholz, Gustav Beck (srov. níže) a Rolleder, Geschichte der Stadt Odrau atd., str. 189, přijímají zde pobyt švédský 1643 až 1650 nepřetržitě. T. Pešina v úvodě k I. dílu »Man Moravicus« uvádí zde pobyt Švédů 1643—1651. Jedině Zukal, Paměti opavské, str. 314, uvádí bohužel bez bližšího udání proveniencie, ale patrně na základě aktového materiálu opavského zemského archivu, že švédský generál Königsmark se zmocnil 24. IX. 1645 zámku Fulneka. Srov. k tomu i u D'Elverta, Notizenblatt 1860, str. 88.

z Ramfbrešského regimentu traktýroval, moc a gvalt svůj, kterýmž nám při branách městských zámky srazíc do města 50 mušketýrů pustíc rozložirovati rozkázal« atd. Přivedl je tím k velkým škodám. Celá věc spočívala na omylu, neboť Hraničtí všem svým povinnostem dostáli, daně a kontribuce řádně zaplatili, jak mohou prokázati kvitancemi. Exekuce Abrahama Edla byla naprosto nespravedlivá. Jak pořídili, nevíme. V létě tu táhlo zase mnoho Poláků, kteří nadělali dosti škod. — Na Helštýně leželo tehdy pod hejtmanem Šmídem 50 mužů, 14 poddůstojníků, 2 důstojníci, zástupcem hejtmanovým byl poručík Schachmann. Tento lid byl od crockawského pluku. Z arkebuzýrského pluku Šlajnicova dlela hlavní část v Lipníku a Hranicích, a asi 70 mužů pod hejtmanem Langem bylo rovněž na Helštýně. V Lipníku dlelo tehdy mužstvo v síle několika set lidí od tří různých regimentů. — V srpnu 1646 »mustrval« se v Lipníku a ve Valašském Meziříčí jízdní pluk Montaniho, převahou složený z Čechů. Sloužilo v něm několik vojnů z Hranic, Lipníka, z Kelecka, po 1 z Kujav u Fulneka, Radíkova, Nejdeku, Dubu, 2 z Jindřichova. — Posádka helštýnská ovšem se snažila brániti Švédům v jejich vpádech. Po Potstatském se stal (doložen ještě r. 1648) velitelem pevnosti Vilém z Ullersdorfu. Na jaře r. 1647 se posádce podařil lov — chytili švédského špehyře, starého žebráka Jana Březovce; dostal prý, jak sám vyznal za přítomnosti lipenského ouřadu, od Švédů na cestě mezi Vysokou a Jasenicí 2 dukáty za to, že jim prozradil na dotaz, kde se v okolí zdržuje ještě šlechtá, že v Zahašovicích dlí pan Skalický u rychláře Solanského. Březovec věděl to dobře, neboť sám časem pobýval v Zubří. Co se se starcem dále stalo, nevíme, ale není to těžké uhadnouti. Ti Švédové náleželi patrně k jízdnímu oddílu fulnecké posádky.

První zprávy o švédské posádce fulnecké máme až z konce r. 1645. Vedla si již tehdy náramně čile a z toho, co zde pověděno, se zdá, že je nutno patrně souhlasiti s míněním Zukalovým. Že fulnecká posádka dlela na zámku teprve krátký čas a že její pobyt se považoval za přechodný, svědčí relace ze 27. IV. 1646, kterou zaslal zemskému hejtmanu hr. z Rotálu jeho důvěrník Kryštof Fiedler, který byl vyslán do Lipníka ve věci daní, aby vyslechl stížností jednotlivých panství. Fiedler dal odvézti část zásob z Helštýna na Starý Jičín, jehož posádku dal zesílit. Nepřátelská jízda vyklidila už tuto část Moravy. Fulnecká posádka beztoho prý brzo zase odtáhne; setrvá-li, pokusí se ji napadnouti z okolních císařských posádek. Po uvolnění Fulneka dalo by se tam vložiti část pluku Zahrádeckého a Montaniova. Avšak to vše zůstalo jen zbožným přáním pisatele a okolního obyvatelstva, neboť severšti dobyvatelé se na Fulneku ubytovali pevně.¹⁵⁾

Jiné zmínky o nich jdou opět na vrub kroniky novojické. Ta vypravuje, že 10. X. 1645 švédský plukovník *Just von Hundshausen* z armády generála *Königsmarka* poplenil zcela Nový Jičín a dal odvléci do Olomouce některé koňselý jako rukojmí, ač město zaplatilo 6.000 tolarů výpalného. V listopadu t. r. dostalo město prvý výpalný list z Fulneka. A nebylo tu lépe, dokud 27. října r. 1646 plukovník

¹⁵⁾ Militaria ad an. 1643—47 na rúz. m.

Artweth Wittenberger von Debern ze svého hlavního stanu v Hranicích nedal Novojickým salva guardiu. Pobyt Švédů v těchto krajích souvisel tedy zřejmě s lažením Torstensonovým, jenž rozkázal *Königsmarkovi* osaditi tuto část Moravy. Záhoří bylo zabráno právě v říjnu toho roku.

Švédové fulnecký zámek znamenitě opevnili a jeho obranu stále zdokonalovali hlavně prací robotníků z okolních panství, od nichž také žádali pravidelné placení válečné kontribuce a dodávání proviantu. Tak na př. město a panství Hranice dostalo v l. 1646—1648 celou řadu palných listů s rozkazem dodati do určité doby chléb, pivo, sůl, hovězí dobytek, seno, slámu, příprézné vozy, vápno, robotníky na šance atd. V pádě neuposlechnutí hrozilo se vypálením. Avšak i malá břemena byla odváděna liknavě obcemi vyssátými válkou, a ani přísné pohružky mnoho nepomáhaly; opakují se ostatně dosti stereotypně. Zlé bylo, že i švédská posádka olomoucká a občas i císařští pícovali v těchto krajinách. Ubohý lid, zvláště venkovský, viděl nejraději vojáky někde za horami, vždyť byli většinou cizinci a rozdílu mezi nimi nebylo téměř žádného.¹⁶⁾

Pro zajímavost uvedu obsah některých listů. Tak 6. II. 1646 žádal švédský ubytovatel *J. Keyserle*, který dostal na starost oddíl mužstva vyslaného na Fulnek plukovníkem *Reichwaltem*, aby panství hranické jim dodalo 300 tolarů měsíčního žoldu. 26. IV. upomínal sám velitel fulnecké posádky *Jeronym Melichar z Kherynu (Hieronymus Melchior von Khrey)* Hranické, Lipenské i Kelecké, že zůstali dlužni proviant i pracovníky na opevňovací práce.¹⁷⁾ 31. VII. pak dal rozeslati švédský hejtman *Antonín Pavel Vieregge*, patrně *Khreyův* zástupce, »všem obyvatelům Opavska« z Fulneka rozkaz, aby každý odvedl do dvou dnů dlužné kontribuce a dávky do vojenského ležení švédského u Hlubčic. Nechť tak učiní dobrovolně, aby se vyvarovali větší škody.¹⁸⁾ 5. VIII. byla posádka fulnecká zesílena oddílem dragounů,¹⁹⁾ podobně jako 1. XI., jak víme z relace velitele olomoucké posádky plukovníka *Wintera* švédskému generálu *Wrangelovi*. *Wrangel* a plukovník *Wittenberg* (jindy psán též *Würtenberger*, viz i nahoře) měli na čas též ve Fulneku svůj hlavní stan, když táhli v říjnu a listopadu přes Olomouc, Lipník a Hranice do Slezska. Jejich lid se rozložil po okolních dědinách. Na zprávy o pohybech císařského vojska couvly tyto oddíly přes Bílovec a Hlučín k Opavě. Jak víme, specialisoval se *Wittenberger* na odvázení knih ze Záhoří, Olomouce a j. Loupil nejen knihovny, ale bral s sebou i městské knihy, které se mu líbily úpravou.²⁰⁾ Také v r. 1647 byla ještě fulnecká posádka zesílena. Vedle toho tu ovšem Švédové na svých taženích nejednou odpočívali.²¹⁾

¹⁶⁾ Kuhländchen I, str. 45; Indra ZK XX, str. 42—43.

¹⁷⁾ J. Loserth, Aus der Schwedenzeit (Zeitschrift des deutschen Vereins für Geschichte Mährens und Schlesiens, roč. XVI, str. 103—111; otiskuje originály zachované v ZAM, Nová sbírka č. 604, oddělení Hranice).

¹⁸⁾ Kus zasláný panství studénskému zachován v ZAM, Fulnek XI/24.

¹⁹⁾ Dudík, l. c. str. 231.

²⁰⁾ Rolleder, cit. spis str. 193—194; Indra, l. c.; ZK XXI 93.

²¹⁾ Dudík, str. 237, 272.

Švédové zřídili ve Fulneku v l. 1646—1648 hlavní kontribučenský úřad, spravovaný tehdy *Rudolfem Lahrmanem*, jenž sbíral peníze, dobytek i obilí. Rekvisiční okres fulnecký zabíral panství Hranice, Lipník, Kelč, Odry, Fulnek, N. Jičín, Bílovec a území až k Opavě, jak svědčí i jména uvedená ve výpalných listech: Spálov, Skalička, Malhotice, Rouské, Vsechovice, Choryně, Hustopeče, Lešná, Mezirůžčí, Litultovice, Deštné (u Opavy) a j.²²⁾ Českým tlumočником byl Švédům (jinak výpalné listy jsou vesměs německé) fulnecký měšťan *Jiří Sobol (Zobel)*, který je písařem některých listů; jeho úloha ve švédských službách však není zcela jasná. 27. I. 1646 psal Hranickým ohledně výpalného požadovaného velitelem švédské olomoucké posádky a na něho se obraceli 21. II. 1648 ve věci svých spoluobčanů, jimž odehnáno 50 kusů dobytka od p. fulneckého komisaře. Aby byl propuštěn, měli složit 100 zl. a do pěti dnů měli dostátí též ostatním dosud nesplněným závazkům, nechtějí-li dostati exekuci a vyvarovati se horšího. Pan velitel si přál m. j., aby mu Hraničtí opatřili »šneky« ...

Obyvatelé z blízké vsi Dubu vyplatili si tehdy zajatý dobytek penězi, které měli odvésti na Helštýn. Prosili proto o nějaké písemné potvrzení, aby nebyli arestováni.²³⁾ Hranické panství trpělo zvláště onoho roku 1647, kdy odvedlo 2000 širokých tolarů, ještě více pak uloženo panství roku následujícího. Není divu, že za takových poměrů se scházely i menší příspěvky na Fulnek dosti zvolna a že bylo třeba opětného upomínání, tónem často dosti hrubým (výzva Lahrmannova z 2. VIII. 1647). 4. XII. t. r. žádal válečný komisariát fulnecký pod přísnými tresty na hranickém panství brzké dodání dlužných zásob a kontribucí (podepsán *Antonín G. Wesemann*), 6. IV. 1648 je upomíná opět Lahrmann; 19. V. major *Hans Engel*, vskutku žádný anděl, velitel jízdní eskadrony (a zástupce velitele posádky či nový dočasný velitel) vymáhal pod velkými hrozbami zaplacení reštů od různých panství do 22. V. a podobným tónem se nese jeho výzva z 28. VI. 1648, kdy byli »dlužníci« vyzváni vyrovnati vše do příštího dne! Za tyto »něžné« dopisy dali Hraničtí posílům odměnu, obvykle 18 gr., jak svědčí české poznámky hranického písaře. A 28. VII. žádal nový velitel posádky fulnecké *Jan Swikard Sperr von Greyfenburg* (psaný též *zu Greiffenbach*), doložený zde již 3. VII. t. r., tvrdým způsobem kontribuce. Hranickým tehdy hrozil, že navštíví město ohněm i mečem, nepošlou-li mu ihned hašeného vápna!²⁴⁾ Snad souvisel tento požadavek s akcemi Radwita de Souches, chystanými proti Švédům od února t. r. Radwit měl řídit operace proti posádkám fulnecké a šternberské. 26. VI. 1646 slyšíme velké nářky na švédské posádky na Fulneku, v Hlubčicích, Olomouci, Uničově, Sovinci, že sbírají koně na jesenicých horách.²⁵⁾

²²⁾ Gustav Beck, Fulnek im 30jährigen Kriege, Kuhländchen roč. III, str. 80 až 81; ZK XX, str. 96.

²³⁾ Orig. čes. a něm z městského musea v Hranicích, oddělení drobná kontribuce, zapůjčené pí. Dr. V. Fialovou.

²⁴⁾ Podle Losertha a Indry, l. c.

²⁵⁾ D'Elvert, Notizenblatt 1859 str. 10—11; Rolleder, l. c.; Militaria 1646-1647, fol. 528-529.

Je jisté, že Švédům mnoho na domácím obyvatelstvu nezáleželo. Ovšem na druhé straně je zase jisto, že útlak nesměl býti takový, aby obyvatelé hromadně opouštěli své grunty, tím by bylo pravidelné zásobování velmi ohroženo a ztíženo. Nutno také vzítí v úvahu, že velká část daní i vrchnostenských dávek a povinností nebyla tehdy odváděna, jdouc ve prospěch dobytých, aniž by to snad poddaní musili odváděti dvakrát. A tak ku podivu přes zhoubu válečné byl přerovský kraj na Moravě jeden z méně postižených, třeba se tam Švédové dlouho zdržovali. Na panství fulneckém bylo pustých gruntů po třicetileté válce ku podivu poměrně málo (asi 4%); na Hranickém panství ten počet ovšem stoupá, některé obce na Záhoří byly již hojně postiženy. Zdá se, že Švédové své nejbližší okolí (panství fulnecké, kunvaldské a přílehlé území na Opavsku) šetřili poněkud více, než obce ve vzdálenějším zásobovacím okrsku, jako byly některé vsi na Lipensku (Lhota, Loučka, oboje Něčice), Vsechovice, některé obce poblíž Dřevohostic a j., kam ostatně zasahoval i okruh působnosti posádek císařských. Nevíme konečně přesně, co máme všechno připočísti na vrub švédský; přesná evidence je ztěžována i tím, že do doby prvního lánského rejstříku v padesátých letech 17. st. se již mnohé rány válkou způsobené alespoň částečně zahojily.²⁶⁾

Nesmíme ovšem na druhé straně pochybovati o tom, že Švédové pokusy o odpor trestali krutě a že jejich hrozby nebyly na plano, jak jsme již viděli poněkud na příkladě N. Jičina. Také Hustopeče, Drahotuše, Tršice a jiné obce pocítily na své kůži jejich těžkou ruku. 8. IV. 1646 paní Alžběta Polyxena píše svému paskovskému úředníku, aby panský dobytek pro jistotu rozdělil mezi dobytek selský, zásoby zboží (obilí) aby poslal do Polska a peníze uložil u p. Skrbenského na Šenově v Těšinsku, ne na Fulneku, kde by peníze i zboží pobral asi nepřítel.²⁷⁾ Na panství novojickém zkusily zvláště mnoho v létě r. 1647 Bernartice, odkud máme dojemně smutné obrázky o plenění. Tato obec ostatně už mnoho utrpěla spolu s Mankovicemi a Suchdolem od Švédů r. 1643.²⁸⁾ 9. I. 1648 oznamuje úředník kunvaldský Bernard Keller von Schlottheim zemskému hejtmanu Kryštofu Pavlovi z Liechtensteinu o poměrech na panství a omlouvá své dřívější nedostatečné relace tím, že pro nepřátelské nebezpečí z Fulneka musil se uchýliti z Kunvaldu na pevné Hukvaldy.²⁹⁾ A ještě 18. XII. 1648 byl švédský velitel (spolu s posádkami v Uničově, Šternberku, Sovinci a Olomouci) napomínán, aby dodržel podmínky míru (westfálský mír uzavřen 24. X. t. r.), vždyť ještě v prosinci fulnecká posádka vymáhala dlužné věci z okolních panství a podnikala tam menší výpravy.³⁰⁾ Statky fulneckých Augustiniánů trpěly tak, že si administrátor Alexandr Gínius z Pisauru požádal Šwickarda o zakročení u švédského generála Müllera v Olomouci, aby dodržel dohodu ve věcech dávek. Fulnecký

²⁶⁾ Srov. k tomu u Slavíka, Morava a její obvody ve Slezsku po válce třicetileté, str. 95 a násl.

²⁷⁾ Orig. čes., Fulnek III d 4.

²⁸⁾ Od pokolení do pokolení (Památník Bernartic 1937), str. 58, 113.

²⁹⁾ Orig. něm., ZAM, Bečková sbírka č. 8855.

³⁰⁾ Dudík, str. 352, 367—369.

velitel vskutku vzal klášter v ochranu, vydal mu ochranný list (salva guardia) 3. VII. 1648 a psal v té věci generálovi.³¹⁾

Naznačil jsem, že Švédové vlastní Fulnecko patrně poněkud více šetřili. Ovšem příliš dobře na panství nebylo, tím spíše, že švédské posádce i po uzavření míru bylo (podobně jako v Sovinci, Olomouci, Uničově, Šternberku) určeno i nadále stejné působiště, pokud nebudou splněny mírové podmínky ze strany Habsburků (vyplacení válečné náhrady). Ty posádky stály Moravu na 7000 zl. měsíčně. Švédská posádka na Fulneku si počínala zvláště do konce r. 1648 jako doma, tím spíše, že majitelé panství sami se tu neukazovali a měli zde jen své spolehlivé úředníky. Panství musilo posádce poskytovat často všechny náhlé potřeby, neprospívala mu též častá tažení švédských oddílů po opavské silnici přes Záhoří k Přerovu a naopak. Vrchnost nemohla pro panství učinit skoro nic. Ještě r. 1656 si trpce vzpomíná pí. Alžběta Polyxena, že »panství Švédům i císaři musilo dávat, a dvě paní byly, totiž já a paní komandantka«.³²⁾ Roku 1648 vyslovila paní obavu, že p. komandant »Krine« (Khrey) bude dělati úředníku Jiř. Knurovi škodu a překážky při rybolovu; má to proto nějak obratně zaříditi, aby se tak nestalo. Knur si již 2. XII. t. r. stěžoval na násilí švédského velitele (Greifenburka), podobně jako koncem r. 1649, kdy bylo na panství ještě leccos odváděno posádce, která svážela ještě tehdy na př. i z Bílovce proviant a různý materiál. Poddaní fulnecktí dováželi též posádce dřevo z panských lesů, neboť byla obava, že vzniknou škody na některých zámeckých budovách. Švédové tedy patrně při nedostatku topiva bourali krovy a dřevěné přístavky zámeckých staveb. Občas vznikaly tahanice i o jiné věci. Podle úmluvy měli Švédové obilí zrekvírované poddaným po uzavření míru r. 1648 vrátiti anebo nahraditi, místo toho je však rozprodávali. Měl proto býti proveden přesný soupis obilního skladu fulneckého, a počátkem r. 1649 se mělo jednat s velitelem o koupi částí obilí a dobytka ze zásob švédské posádky pro panství. Ostatně Švédové také zaselí něco obilí u zámku a půjčili na osev potřebným poddaným. Také potraviny odebrané císařskými oddíly táhnoucími tudy po uzavření míru měly býti zaplacený (vskutku se tak stalo po dlouhých průtazích a ne úplně); panství bylo zproštěno po tu dobu, dokud tam dlela švédská posádka, kontribucí na císařské vojsko a všech dávek zemských, vrchnost pak poskytla poddaným úlevy od robot i nějakou pomoc do hospodářství. Snesitelnější poměry mezi zámeckými úředníky a obyvateli z jedné a posádkou z druhé strany nastaly hlavně ovšem až po uzavření míru, nad nímž byla všestranně projevena velká radost. Fulnecký pán p. Václav Bruntálský, který nechtěl míti z Fulneka pevnost, si přál, aby jeho úředníci ihned zahájili po uzavření míru jednání se Švédy v tomto smyslu: příkopy měly býti zavezeny prstí, okolo zahrad měly býti znova zařízeny ploty a terasy, mělo se jednat o odklizení opevnění za pomoci robotníků,

³¹⁾ Kuhländchen III 81; opis ochranného listu je v ZAM, Sbirka Geschichtsvereinu 47/I, str. 677—679. — Je zajímavé jak špatně zpraven byl M. Merian, který ve své Topografia Bohemiae et Silesiae z r. 1650 považuje Fulnek za vydrancovaný a vypálený Švédy, kteří odtud odtáhli do Olomouce r. 1648(!).

³²⁾ Fulnek II a č. 28, orig. čes.

kterí je dosud budovali. Švédové vskutku v některých věcech vyšli vstříc; zvláště od léta 1649 je poměr přátelštější.

Mezitím se velitelé znova vystřídali. V únoru a v březnu r. 1649 byl na čas *zástupcem Sperrovým nějaký poručík*, 22. XI. 1649 byl však velitelem »bibliofil« plukovník hr. *von Wittenberg*, s nímž jsme se již dříve setkali. Ten žádal tehdy trén potřebný k odvezení munice do Krnova.³³⁾ Bohužel nevíme, kterého velitele, zda Sperra či Wittenberga, se týkají zprávy z léta r. 1649 a 1650. Vedle velitele dleli tehdy na Fulneku na zámku mezi posádkou významnější osoby ještě »kasír« a pastor. Služby písařské a tlumočnické prokazoval Švédům na čas fulnecký rodák *Melichar Belka*. Přes vzájemný přátelský poměr došlo přece tu a tam k nějakému přehmatu. Tak si ještě 11. III. 1650 stěžuje Knur, že mu zdejší p. plukovník, *nový velitel*, vydřel z panství koně, že poddaní musili voziti dřevo posádce zdejší i olomoucké (6 fůr denně) a že čeleď velitelova pásala koně v Jelenici. Urovnalo se to však patrně po dobrém.

(Dokončení příště).

F. N.:

Helštýn za Kateřiny z Ludanic a Petra Voka z Rožmberka.

(1571—1580—1593).

Václav z Ludanic, poslední mužský potomek z rodu Ludaniců, zemřel ve Vídni 19./9. 1571; jel se tam léčiti koncem srpna, ale domů se již živý nevrátil. Jeho mrtvolu dovezli 4 klisnami z Vídně do Lipníka začátkem října a odtud byl pak jeho pohřeb s velikou okázalostí do Rokytnice, jak to již bývalo, když zemřel člen z rodu tak starožitného a bohatého jako byli Ludanici a mimo to poslední z rodu. Na pohřbu bylo mnoho šlechty, měšťanů z Lipníka i poddaných z panství helštýnského a ostatních statků. Za rakví byl veden jízdecký kůň nebožtíkův s odznaky, skvostně vystrojený jak býval jen při slavnostních jízdách svého pána. V Rokytnici na hřbitově přede dveřmi kostela strhla se rvačka mezi Zdeňkem Kavkou z Řičan na Brumově a úředníkem čili hejtmanem panství helštýnského Jakubem st. Vojskou z Bogdunčovic, jak o tom ještě šířeji napíšeme. Na jakou nemoc zemřel Václav z Ludanic nevíme, bylo mu teprve 30 let, byl 3 léta vdovcem a hodlal se toho roku ženiti. Patrně se nenadál, že tak brzo umře, jinak by se byl postaral o poručníky pro svou šestiletou dcerku Kateřinu; byl by tak předešel mnohým soudům a zmatkům, které nastaly po jeho smrti.

³³⁾ ZAM, Guberniální archiv S 314.

Václav zanechal po sobě veliké jmění, ale také hodně dluhů. Náleželo mu panství helštýnské s Lipníkem, Veseličko, Rokytnice, dědiny Břest a Žalkovice. Sirotek Kateřina měla mimo to nárok na uherské panství Ludaniců v sumě 10 tis. zl. a po matce z majetku podmanického 12 tis. zl. Podle zřízení markrabství moravského byl v takových případech poručníkem sirotků z moci úřední zemský hejtman. V tu dobu zastupoval v úřadě hejtmanském Zachariáš z Hradce na Telči, ale ten se o sirotka a jeho jmění nějak málo staral. Vytýkali mu, že nedal pořádně soupis majetku sirotčího, že nevyúčtoval běžné příjmy, že prodal statky lacino a zdá se, že měli pravdu. Zemský soud nařídil prodati některé statky. R. 1572 byly prodány Břest a Žalkovice Hanušovi Haugvicovi z Biskupic na Chropyni, Rokytnice téhož roku Jetřichovi Podštatskému z Prusinovic a Veselička r. 1573 Karlu st. Podštatskému z Prusinovic.

Kde a u koho byl vychován sirotek Kateřina, nevíme. Několik málo let snad u své babičky Kateřiny z Vlčnova, vdovy po Adamu z Lomnice na Brumově. Kateřina z Vlčnova přišla se svou dcerou Johankou z Lomnice do Lipníka, když se provdala dcera za Václava z Ludanic. V Lipníku se usadila, koupila si tam dvůr a dům a držela nějaký čas v zástavě od svého zetě i panství Veseličko. R. 1573 byla však již mrtvá, osiřela tedy Kateřina úplně, neboť její teta Mandalena z Lomnice se o ni pranic nestarala.

Úřednímu poručníkovi Zachariáši z Hradce byla správa panství helštýnského velmi nepohodlná, již pro vzdálenost od jeho sídla Telče. Jistě že jeho přičiněním byla Kateřina ani ne devítiletá prohlášena za plnoletou. Tento úřední výkon nedělá čest ani Zachariáši ani císařským úředníkům i s císařem Maxmiliánem. Jako poručníci (tolik jako plnomocníci) byli Kateřině ustanoveni Jan ml. z Žerotína a na Břeclavi a Hynek Brtnický z Valdštejna.

Jak Kateřina dorůstala byl o ni čím dále tím větší zájem, dorůstala bohatá nevěsta, dědička veškerého jmění Ludaniců. Hlásili se ženichové z daleka široka, z Moravy i z Čech, bývalo tedy na hradě Brtnici u p. Hynka z Valdštýna živo a veselo, žila tam poslední dobu za svobodna Kateřina. Ucházeli se o ni také člen prvního šlechtického rodu v Čechách Petr Vok z Rožmberka. Tak vzácného ženicha nebylo možno jen tak odbyti, zvláště když se za něho přimlouval sám císař Rudolf. V masopustě r. 1580 byla na Bechyni, sídle Petra Voka, svatba s velikou slávou.

Že správa dědictví ludanického Zachariášem z Hradce nebyla bez výtek, dosvědčuje dopis Kateřinin p. Zachariášovi z roku 1581 (Třeboň. arch. familia Ludanic III. fasc.). Kateřina píše, že byla s panem manželem jednou i po druhé na Helfenštejně a nemůže se dovědět, co všecko po smrti otce jejího statku zůstalo. Že druhý statek, rokytský, za který p. kancléř nejv. král. česk. 30 tisíc dáti chtěl, ten jest za půl sedma a dvaceti tisíc mně na škodu prodán. Za třetí statek, veseličský, za který p. Nikodém z Bobolusk 17 tisíc dával, ten jest p. Podštatskému za půl čtrnácti tisíce puštěn a ještě k tomu nemalý kus hor od panství helfenštejského odtržen a k tomu přidán opět

s velikou škodou. Tolikéž Břest a Žalkovice zač jsou prodány nevíme. Než taky se mi zpráva dává, že biskup Vilím již nebožtík dobré paměti o některý tisíc více dával, než zač odbyto jest (biskup dával 11 tis., prodáno za 7 tis.). A tak prodeje těch statků i taky užítky všeho panství po nebožtíku p. otci mém pozůstalých jak se tu daly a kam obracely, toho až do této chvíle nevíme. Neb jak inventáře tak pořádných počtův za držení vaší Mti těch statků doptati se nemohu. I poněvadž zemské zřízení o tom ukazuje, jak se počtové sirotkův konati a sirotci jak pořádně opatrovatele kvitovati mají, kdyby mi pořádně odvedeno bylo, chtěla bych jakž náleží kvitovati. Až-li se to nestane, neračte mi za zlé míti, že bych s pomocí p. boha a s radou p. přátel tak před sebe vzítí musela, abych škody netrpěla. Odpověď, kterou bych se spraviti mohla, žádám. Dáno na Bechyni v neděli po početí p. Marie l. P. 1581. — Kateřina z Rožmberka a z Ludanic.

K soudu, pokud víme, nedošlo. Buď se nějak vyrovnali nebo se Petr Vok nechtěl souditi se Zachariášem. Byly oba katolické rody dobrými sousedy a mimo to sešvagřeny. Zdá se, že Zachariáš nespravoval dědictví nepořádně ze žistných důvodů, spíše protože byl svým úřadem a správou svých vlastních statků příliš zaměstnán, vyženil velký statek Polnou. Byl zbožný muž; v teleckém zámku dal si vytesati do kamene nad vchodem do třetího dvoru tuto zbožnou prúpověď: »Požehnaní boské (= božské) činí bohaté lidi l. P. 1556.« Či se již tehda theorie a prakse rozcházel?

Manželství Petra Voka s Kateřinou nebylo šťastné, bylo bezdětné. On byl vychován ve víře katolické, ona v českobratrské, ženichovi bylo 41 let, nevěstě 14; ženské a nemírné pití byly slabé stránky Petrovy. Hlavou rodiny rožmberské čili vladařem byl Vilém, majorátní pán ohromných statků v jižních Čechách. Mladší Petr Vok vládl na hradě Choustníku a městech Soběslavi a Vimperku. Od Šternberků koupil si panství a město Bechyni. Vilém z Rožmberka stál v popředí české šlechty, byl přes 20 let nejvyš. purkrabím v král. českém až do své smrti r. 1592 a vynikal též jako diplomat. Byl poslán císařem dvakrát do Polska, aby získal polský trůn pro Habsburky. Pravým jeho opakem byl Petr Vok. Ten se o veřejné věci staral málo nebo nic. Ačkoli užíval pěkná panství, nemohl nikdy vyjítí s běžnými důchody. Nadělal dluhů, neplatil nebo nemohl a tak Petr V., člen prvního rodu české šlechty nesměl se v Praze ani ukázati, aby ho nevsadili věřitelé pro dluhy do vězení. Když byl v úzkých prosil vždy bratra Viléma o pomoc, který přísně vytýkal bratrovi nehospodárnost a rozmařilost, zařikal se, že za něho nic nebude platiti ale na konec zase pomohl a bratra vysvobodil. Petr Vok se vymlouval, že kupem Bechyně se zadlužil. Vilém nedal si však nic namluviti a posuzuje svého bratra takto: »Pan bratr nemyslil na placení Bechyně, než vzal před sebe to, aby měl na zámku deset nebo dvanáct děveček a děvčat, ty mají své zvláštní, dostatečné opatření, to jsou jeho komornice, ty mívají klíče od jeho pokojů a dnem i nocí nevěrně ho opatrují i k stolu mu slouží. K tomu žádné pobožnosti, žádného řádu, žádné správy v ničem není, outrata nesmírná, čeledi nepotřebné s ženami množství, ježto jest mi o tom těžko slyšeti, až mne srdce bolí. Kteréžto příčiny

i jiné mnohé od p. bratra všecko požechnání boží vzdalují, p. bůh račiž mne toho zachovati, abych ho měl v takovém neřádném způsobu fedrovati.« — V. Březan, Život Petra Voka, str. 57.

Petr Vok byl vychován jako katolík, jako dospělý měl zálibu v učení Luterově a když se oženil, získala ho jeho manželka pro víru českobratrskou. Vystavěl v Lipníku českým bratřím se značným nákladem nový zbor, starý zbor byl v ulici zborské neb-li souhradské. Přestupem na víru bratrskou vzbudil velikou nelibost u císařského dvoru a tuto nelibost dávali mu také najevo. Na audienci u císaře musil čekat v Praze několik neděl, což se ještě žádnému z rodu rožmberského nestalo. Také to, že byl Petr Vok nucen odstoupiti r. 1601 císaři hrad a panství Krumlov, rodové sídlo, bylo znamením nelibosti císařské. Petr Vok sídlil na Bechyni a po smrti bratra Viléma na Č. Krumlově. Z Bechyně podnikal návštěvy na manželčino panství helštýnské. Byly to velkolepé jízdy na Moravu, cesta trvala 6—7 dní. Jezdívalo s ním 50—60 služebníků a kolem 60 koní. Noclehy byly v Jindř. Hradci, Dačicích, Jaroměřicích, Ivančicích, Brně, Vyškově a Olomouci. Zpět v Kroměříži, Vyškově, Brně, Krhově, Jemnici, Kumžáku a Soběslavi. Je s podivem, jak se směstnali na noclehu, když tehda ještě hotelů nebylo. I dnes by bylo takový průvod v těch místech těžko umístiti.

Nejezdili vždycky až na hrad Helštýn, rádi vzali pohostinství v městě Lipníku, ubytovali se na rathouse. Tam uctilo město svou vrchnost a přední měšťané byli zase pohostěni od vzácných hostů. Stalo se, že biskup olomucký Stanislav Pavlovský, projížděje městem Lipníkem, zastihl Petra V. na hostině s měšťany; byl nemile překvapen a nemile to nesl. Byli měšťané vesměs luterány a českými bratry.

Petr V. nevěnoval se službě veřejné, ani civilní ani vojenské, neměl o ni zájmu. O čest nestál a majetku měl dosti, zvláště po smrti bratra Viléma. Můžeme se tedy domyslet, jak mu bylo, když r. 1594 byla povolána do zbraně zemská hotovost a za velitele měl být určen Petr V. Vymlouval se jak mohl na svůj věk a zdraví, že nikdy ve vojsku nesloužil, že nemá válečných zkušeností, že není dosti vojensky vycvičených vůdců hotovostí z řad české šlechty; nic nepomohlo, jak císařský dvůr tak česká šlechta trvala na svém a tak Petr V. chtěj nechtěj na vojnu musil. Nepospíchal příliš do pole proti Turkům, teprve začátkem září vytrhl s vojskem, dorazil až k Rábu, ale začátkem listopadu byla již zemská hotovost rozpuštěna a vrátila se domů, nic nepořídívši proti Turkům. Kam se poděla vojenská zdatnost českého národa?

Sňatkem Kateřiny a Petra V. spojily se dva vymírající panské rody staré šlechty. Jak jsme viděli, vymřeli Ludanici v několika málo letech a v mladém věku, zůstal jen sirotek Kateřina. Vdala se čtrnáctiletá a dožila se jen čtyři a třicet let. Zemřela r. 1601 na Krumlově, ještě dříve než bylo toto sídlo rodu rožmberského postoupeno císaři Rudolfovi II.

Petr Vok byl také sirotek, jeho otec Jošt zemřel, když bylo Petrovi 14 dní. Jeho starší bratr Vilém byl čtyřikrát ženatý, ale umřel bez dětí. Petr V. byl jednou ženatý, dětí neměl. Zemřel r. 1611

ve věku 72 let. Zažil vpád Pasovských do Čech, kteří jeho panství nemálo zhubili, ale pohromy bělohorské byl ušetřen.

Kateřina byla paní náladová a nerozvázná. R. 1590 — 15. září odjela do Lipníka, prý dohlédnouti na hospodářství svého dědictví, bez vědomí a dovolení svého manžela a zdržela se tam až do 24. října přes prosby a napomenutí Petra V.

Václav Březan, kronikář rodu rožmberského, píše o Kateřině z Rožmberka nepříznivě. V Životě Petra Voka na str. 191 praví o ní: »byla paní velmi divné melancholie a fantazí zvláště v nemoci plná, nesprávná, sice od přirození dobrotivá, příliš štedrá a marnotratná hned v panenství svém, všecko byla by rozmantlovala — summa — co jiným mdlejšího pohlaví případnouti může i tato témuž a takovým vášním poddána byla.« Byly na ní patrný známky a vlastnosti vyžitého, vymírajícího rodu.

Zato posuzuje V. Březan velmi příznivě Petra V. na str. 272, snad proto, že byl pán dobrého srdce, ačkoliv nelibě nesl, že se dal Petr V. zneužívat od všelijakých dobrodruhů, podvodníků a příživníků. Píše o něm: »byl pán postavy spanilé, vzezření libého, způsobů vážných, právě knížecích, promlouvání rozumného, milosrdný, přívětivý a ač se hněval, však žádnému nelál a nezlořečil, než mírnými slovy domlouval. Pán veselý a šprýmovný, avšak na starost všecken se na pobožnost oddal, rád pobožné knihy četl, slovo boží poslouchal. Byl nových věcí žádostivý a všelijakých umění a kumštů milovný, na něž veliký náklad činil a zvláštní kochání a libost měl v stavění, v čemž se s p. bratrem svým srovnal. Obyčej jeho byl, více státi než seděti a procházeti se, tak že i mladým s pánem setrvatí bylo obtížné. Děvečky fraucimorské hotovým odkazem, nařídív jedné každé a složití poručiv jistou summu peněz na zlatě do truhličky, opatřiti a osvoboditi ráčil. A summou nevím, co by se nedostávalo při takové heroitské osobě, nežli na čež sám na smrtelné posteli nařikal, že v literním umění nedal se lépe cvičiti.«

Nemůžeme schvalovati rozkošnický a požívačný život Petra V., že se nestaral o veřejné a státní věci, ale tím více jsme mu vděčni za to, že založil v Třeboni archiv, největší soukromý v Čechách, nevyčerpatelnou to studnici pramenů o našich dějinách. Archiv je dosud uložen jako za Petra V. v 22 klenutých místnostech.

Mil. Pokorný:

Vznik a vývoj Bystricka.

(Dokončení.)

S hlediska *stavby* (tektoniky) můžeme rozeznati v našem území oblast tak zv. *flyše magurské skupiny* (od čáry Brusný—Chvalčov—Lhota Podhradní na jih) a oblast *flyše vnějšího* či *ždánického* (od čáry na sever). V oblasti flyše magurského jsou starší vrstvy t. zv. *istébské*, *přesunuty* přes horniny mladších útvarů. Toto přesunutí se dalo od jihu k severu, ale někde se setkáváme i s přesunutím od severu k jihu, jedná se o t. zv. *zpětné vrásnění* (jíž. Rusavy). Vrstvy mají

směr většinou severo-východní až východo-západní, se sklonem většinou k jihovýchodu. Tvrdé pískovce ístebské, odolné vůči větrání, tvoří v dnešní době hřbety, které probíhají většinou ve směru vrstev. Nejvýše při vrásnění byly v našem území vyřačeny senonské slepence Hostýna a pískovce pruhu Kelč. Javorníka. Tato horská pásma tvoří v kraji nápadný horský val. *Podloží* území této oblasti jest pravděpodobně *brněnská vyvřelina* a ruly a fylity *moravíka* s pokryvem druhohorních usazenin, což jest patrné z toho, že ve slepencích převládají valouny právě těchto hornin, nebo z nich vzniklých *mylonitů* (t. j. stlačených a drčených hornin). Nasvědčují tomu i ohromné balvany hornin brněnské vyvřeliny, které byly zavrásněny do usazenin na nich se tvořících (Javorčí jz. Rusavy, lom u Říky). Pestré jíly v údolí Ráztoka potok jsou v *tektonickém nadloží* (to znamená, že se do nadloží dostaly teprve na př. vrásněním) t. zv. hieroglyfových vrstev pruhu sev. Ráztoky a tyto leží v tektonickém nadloží čížkovských pískovců Pardusu. Pruh Pardusu jest asi jižním křídlem velké, k jihu přesunutě *vrásky* čížkovských vrstev Čecheru. T. zv. hieroglyfové vrstvy v Rusavě leží vodorovně, stejně, jako pruh čížkovských pískovců jižně Bečka. V obou případech jsou v tektonickém nadloží uvedené vrstvy pestré jíly. Pruh čížkovských vrstev v Rusavě, na Skalném a Obranech má směr severovýchodní, sklon k jihovýchodu a leží v tektonickém nadloží t. zv. hieroglyfových vrstev pruhu s ním na jihu sousedícího. Na východ od Obrán jsou čížkovské vrstvy přerušeny t. zv. hieroglyfovými vrstvami, ale jejich pokračování na východ jest patrné v pruzích Černavy a užších pruzích na jihu, které pokračují směrem severovýchodním — tedy ve směru vrstev, které jsou ukloněny k jihovýchodu. Pěkné zvrásnění (i překocené vrásky) jest patrné v čížkovských slepencích a pískovcích při silnici na Tesák v Rudolfově údolí. Široký pruh slepenců, pískovců i lupků t. zv. vrstev hieroglyfových jižně Hostýnského pruhu, jest v tektonickém podloží senonských pískovců orbitoidových pruhu Hostýnského, který byl na ně od jihu nasunut. Kulminace tohoto nasunutí jest patrná na vrchole Hostýna, kde vystupují na povrch hrubé senonské slepence. Celý tento komplex byl nasunut na t. zv. hieroglyfové slepence a pískovce pruhu východně Chvalčova, které opět tvoří podloží (tektonické) orbitoidovým slepencům a pískovcům pruhu Keičského Javorníka. Senonské pískovce a slepence tohoto pruhu byly nasunuty od jihu k severu přes slídnatý a plástevný pískovec ždánický. Senonské pruhy (již. Brusného, pruh Hostýna, pruh Kelč. Javorníku) tvoří čelo mohutného *příkrovu*, který jest složen z menších příkrovů. Severně tohoto čela (valu) se rozkládá území t. zv. *flyše vnějšího*, jehož nejrozšířenější horninou na našem území jest slídnatý, plástevný pískovec ždánický. I území toto bylo na počátku mladších třetihor intenzivně *zvrásněno*, stejně, jako území flyše magurského. Pískovce ždánické jsou uloženy ve vrásách běžících většinou směrem severovýchodním. Menilitové břidlice svrchního eocénu leží v tektonickém nadloží pískovce ždánického, což jest patrné na Bedlině, na Kozinci i v širokém pruhu menilitových břidlic počínajícím jižně Sovadiny a postupujícím přes Vítonice k Byškovcům. V tektonickém podloží menilitových břidlic severně Hor. Újezda jsou husto-

pečské slíny(?). Zajímavé jsou ostrovy slepenců a pískovců na Chlumu a Bedlině a na Kozinci (na mapě označené j. t. zv. ístebské vrstvy) ve flyšové oblasti ždánické (flyš vnější). Dr. Liebus považuje t. zv. ístebské vrstvy Chlumu za bezkofennou, plovoucí kru. Já jsem našel v pískovcích na Chlumu řasy lithamnie a foraminifery shodné s těmi, které jsem našel v senonských pískovcích již. Brusného, na Hostýně a u Chvalčova. Na Chlumu a na Bedlině vystupují tyto slepence a pískovce ze ždánických pískovců, jako by je propíchovaly, na Kozinci zase mají na severu i jihu při sobě menilitové břidlice.

Nad menilitovými břidlicemi a ždánickými pískovci jsou uloženy miocení (mladší třetihory) šterky a písky, místy stmelené pískovce, v širokém pruhu od Rychlova po Vítonice a odtud k západu a severozápadu. Menší ostrůvky miocení písků jsou při silnici z Byškovic do Všeovic (na mapě nenaznačené). V Blazicích jsou miocení jíly a písky s velkými balvany pískovců (zatím nezjištěného stáří) uloženy vodorovně a v jejich podloží jsou pravděpodobně menilitové břidlice. Hranice jest skoro severojižní a příčinou toho bude asi blízký kulum, který v tomto kraji tvořil břeh mioceního moře, což jest patrné v Dolních Něčicích, kde miocení písky (s hojnými zkamenělinami mlžů Pecten, Cardium, Ostrea) leží vodorovně na kulmských břidlicích a drobách směru severojižního s úklonem k východu až k jihovýchodu. Údolí Ráztoka potok vzniklo asi velkou *poruchou* směru severozápad-jihovýchod, která u Ráztoky se obrací směrem na Lukoveček. Bystrice, Juhyně a Libosvárka počaly si hloubiti údolí ve čtvrtohorách a nanáší až dodnes mnoho šterků z oválených pískovců hieroglyfových a z vyplavených »exotických valounů« ze slepenců různého stáří. V našem kraji se setkáváme též s t. zv. *sváznými terény*. Jsou to území, kde ujíždí půda proto, že má v podloží jíly, které jsou kluzké (při nové silnici na Hostýn).

Přesto, že náš kraj jest tvořen převážně z pískovců, které nejsou příliš dobrým užitkovým kamenem, lámaly se tvrdé, křemité pískovce u Brusného na brusy, pod Hostýnem se lámou tvrdé pískovce na dlažební kostky a šterkovní kámen. Stejně se užívá pískovce lámaného blízko myslivny Říka. Veliké kvádry pískovcové by se daly lámati v lomech nad silnicí k Tesáku a daly by se užít jako stavební kámen. Na Černavě se z pískovců tam lámaných dělají hraníčné kameny. Terciární jíly slouží k výrobě cihel a písky se kopou v četných písečnicích v kraji západně Bystrice.

Náš kraj jest tvořen z větší části flyšem, jehož studiem se zabývám již od r. 1936. Vedle svých vlastních poznatků, které jsem zpracoval pod vedením svého učitele p. Dr. K. Zapletal, profesora techniky v Brně, užil jsem k studiu jeho knihy »Geologie a petrografie země Moravskoslezské« (1921—1932), Dr. A. Liebus »Zpráva o geologickém mapování v Karpatském předhoří na severovýchodní Moravě« (Sb. stát. geolog. úst. v Praze 1924 a 1925), H. Swidzinski »Remarques sur la structure des Karpates flicheuses« (1934), Beck a Göttinger: Erläuterungen zur geologischen Karte des Ostrau-Karviner Steinkohlenbeckens...«, J. Nowak: »Zarys tektoniki Polski« (1927), Uhlig Vikl. »Bau und Bild der Karpaten« (1903) a jiné.

Knihovna bývalého kláštera piaristického v Lipníku n. B.

(Dokončení.)

Katalog knihovny P. Schultheise byl napsán r. 1807 vlastní rukou majitele knihovny a byl o dvou knihách, z nichž zachovala se jedna, a to prvá, z druhé jen několik listů. Prvá kniha podává seznam podle umístění a abecední podle jmen spisovatelů. Druhá kniha obsahovala soupis knih podle vědních oborů a podle různých tříd. V katalogu nacházíme také citáty ze spisovatelů latinských, řeckých, francouzských a jiných, jako vůbec setkáváme se s citáty v knihách tohoto učeného piaristy. Podle zachovalého katalogu má knihovna 8 oddělení A—H, A má pododdělení 3, B 7, C 6, D 6, E 6, G 6, H 6.

Pododdělení všech tří knihoven, z nichž knihovna piaristická se skládá, jsou značena římskými číslicemi a knihy pak v každém pododdělení arabskými číslicemi 1, 2, 3, atd.

V knihách knihovny staré a větší je na titulním listě nebo na přední desce uvnitř označení: Ex bibliotheca Lipnicensi scholarum piarum (Z knihovny lipenské škol pobožných). Knihy z pozůstalosti P. Schultheise mají téměř všechny Ex libris. Je to otevřená kniha na šikmém podstavci, již s obou stran objímají dvě ratolesti. Na knihu shora pohlíží sova. Nad knihou je psáno: Legendo et pod knihou: Meditando. (Pro čtení a přemýšlení.) Na otevřených listech knihy jsou začáteční písmena P. Cyrina Schultheise: S C.

Ona velká písmena A, B, atd. znamenají, do kterého oboru vědního kniha náleží. Uvedu příklady z knihovny větší. Názvy oddělení označují po česky. A — právo, B — bohosloví, C — písmo svaté, D — dějiny, E — kazatelé, F — matematika, fyzika, filosofie, G — mluvnice, spisovatelé latinští, H — řečníci, I — básníci, K — rozmanitost. Těchto názvů není v seznamu knihovny P. Schultheise.

Označení pododdělení I. II., atd. znamená vlastně výšku knihy. Knihy pod I. jsou nejmenší co do výšky, pod II. jsou vyšší atd.

Ve výročních zprávách 1905/6, 1906/7, 1907/8 bývalé něm. reálky v Lipníku uveřejnil prof. Kott předmluvu k seznamu inkunábulí a ranních tisků až do r. 1536, jakož i jiných knih 16. století bývalé knihovny piaristické.*) V tomto historickém přehledu klade otázku, jež by nás také mohla zajímat, komu náleží hlavní zásluha o založení knihovny piaristické. Projevuje domněnku, že základ ke knihovně daly knihy zboru bratrského na předměstí v ulici zborské, kdež v místech, jež náležela Jednotě bratrské, vyrostl klášter a kostel

*) Die Inkunabeln und Frühdrucke bis 1536, sowie andere Bücher des XVI. Jahrhunderts aus der ehemaligen Piaristenbibliothek in Lipnik.

otců pobožných škol. Domněnka tato zasluhuje, aby se uznávala za správnou. Připojuji: mohly to býti i knihy, jež při reformaci katolické po r. 1620 byly odnímány nekatolickému — luterskému obyvatelstvu.

Setkal jsem se v jedné knize s poznámkou: Nekatolická (kniha), proto obezřetně má býti čtena, jiná poznámka: Zapovězena, pročež budíž opravena.

Rok 1620 — bitva na Bílé hoře — je důležitý pro dějiny Lipníka po mnohých stránkách, přinesl změnu vrchností i změnu náboženskou ve městě. Panství lipenské dostalo se r. 1622 za služby císaři prokázané biskupu Olomouckému kardinálu Frant. z Dietrichštejna, jenž poslal do Lipníka z Olomouce tři jesuity, kteří za rok uvedli obyvatelstvo města do církve katolické. R. 1624 uveden byl již do Lipníka na faru katolický farář P. A. Stefanides.

Biskupovi záleželo hlavně na tom, aby mládež byla vychovávána v duchu katolickém. Uskutečňuje tuto myšlenku uvedl řád pobožných škol — piaristy nejprve na své panství do Mikulova a r. 1634 do Lipníka. První kněží tohoto řádu přišli z Itálie na Moravu do Mikulova, Strážnice a do Lipníka. Tehdy hlavně položen byl základ k později tak rozsáhlé knihovně klášterní, a sice ke knihovně staré. Kdy počala vznikat knihovna větší, nemohu ještě určit, snad se to také jednou podaří.

Knihovna byla pak rozmnožována dary a koupí, jak možno čísti na deskách knih, na př.: Koupěna v Praze (a uvedena cena) nebo poznamenáno jméno darce.

Rozšíření doznala knihovna též v době Marie Terezie, když r. 1773 zrušen byl řád jesuitský, a také v době Josefa II., kdy došlo ke zrušení mnohých klášterů. Jsou v knihovně knihy, jež dříve náležely do knihoven jesuitských klášterů nebo knihovně jiných v té době zrušených klášterů. O tom můžeme se přesvědčit z označení na deskách knih nebo na prvních listech.

Také i ze soukromých knihoven dostaly se mnohé knihy do knihovny klášterní, jak nás o tom poučují tak zv. Ex libris nebo pouze jména: Franciscus Gregorius Comes de Giannini, Joseph de St. Privé, Friebeck, Tichy atd. V některých knihách na předeštlí najdeme: Tato kniha je má, pak jméno, což je přetrženo a připsáno: Není tomu tak, jest má a následuje jméno nového vlastníka.

Někdy najdeme i šprýmovné poznamenání. Na př.: Toto jsou Vávrovy knihy, kdož mi jich ukradne, tomu ruka upadne, ukradne-li jich Čaha, bude viset jako žaba, ukradne-li jich mendík, bude viset jako žejdlík.

Kniha se značkou E VII. 10 z knihovny větší, latinská: Conciones, tištěná v Kolíně (nad Rýnem) 1613 má na titulním listě tento zápis: Ex libris Joannis Sarcandri. R. 1628 náležela Volfgangu Václavu Schindlerovi. Ctitel kněze Jana Sarkandra napsal na předeštlí knihy latinsky: Tuto knihu uctivej zbožně, obsahuje on Jana Sarkandra svatou jména napsána rukou.

Velký přírůstek obdržela knihovna po smrti P. Cyrina Schultheise r. 1810. Měl soukromou knihovnu o 1668 svazcích, jak jsem již dříve uvedl.

Také po smrti jiných členů řádu piaristického, kteří život svůj dokonali v Lipníku, dostaly se knihy jejich soukromých knihoven do knihovny klášterní. Uvádím na př. tyto: Graditzky, Winter, Hussak, Vimietalek, Zdařil.

Jistě mnohý čtenář klade si v duchu otázku, v jakých jazycích všechny ty knihy, jež zde máme, jsou psány. Na to odpovídám: Nejvíce je knih v jazyku latinském, pak německém, francouzském, italském, řeckém, hebrejském, španělském. Knih v jazyku českém je málo, jsou to knihy ponejvíce náboženské, avšak tak řeč. bohemik, to jest takových knih, jež pojednávají o našich zemích a o našem životě v minulosti, je dosti.

Jsou zde: Dubravius, Prokop Lupáč z Hlaváčova, D. A. z Vele-slavína, Pešina, Stránský, Balbín, Crugerius, Dobner, Dobrovský, Středovský, Pelcl, Durych, Schaller, Vydra, Pilař, Moravec, Puchma-
jer (Sebrání básní a zpěvů 1795) a j.

Ředitel M. Klapal, Tršice:

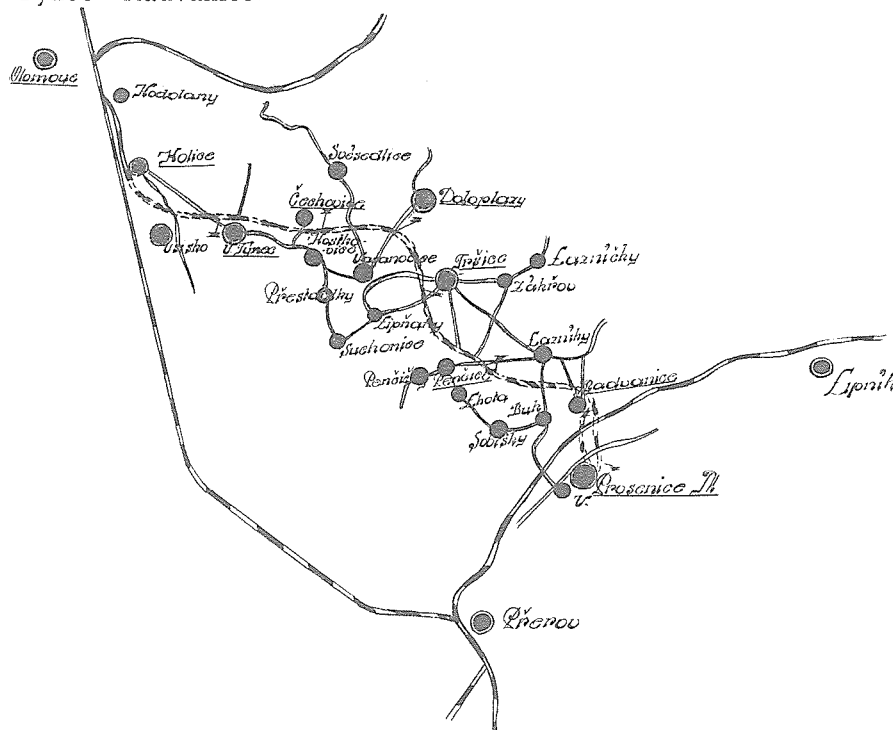
Snaha o vybudování železnič. trati z Olomouce přes Tršice do Radvanic před 30 lety.

Již před půl stoletím byla snaha o zřízení dráhy z Olomouce do Radvanic*) přes Tršice. Iniciativy ujal se tehdejší Zemský chmelařský spolek pro markrabství moravské v Tršicích. Úsilí toto vyvrcholilo v letech předválečných. Tak dne 17. května 1908 podal ve schůzi Zemského chmelařského spolku v Tršicích Dr. Alois Samohrd, stavební inženýr z Brna, příslušná vysvětlení.

Za účastenství více jak 200 osob ze širokého okolí, bylo zastoupeno 21 obcí, konala se pracovní schůze. Této zúčastnili se zemští posl. Dostál a Bureš, obchodní komoru zastupoval Dr. Nesbeda, z Brna přítomen byl jak uvedeno Dr. Samohrd, z průmyslových závodů zastoupeny cukrovar holický a j. Schůzi zahájil a řídil předseda Zemského chmelařského spolku p. Závodník. Posl. Dostál delší řečí objasnil výhody dráhy a význam její v ohledu hospodářském. Technickou a finanční stránku podrobně objasnil p. Dr. Samohrd z Brna. Dráha bude 22 km dlouhá a náklad rozpočten jen na 2,150.000 K. Obvod dráhy obnáší bez Olomouce 14.608 obyvatel, dovozy po značných odpisech vypočteny na 738.000 tunových kilometrů. Celkový hrubý výnos obnášel by asi 174.000 K, vydání 83.000 K, takže kapitál zúročil by se 4%. Podle předběžného rozpočtu měly by zajistit průmyslové závody a obchodní podniky 360.000 K, obce 275.000 K, obnos, který vzhledem ku prospěchu z dráhy plynoucího, není veliký. Nedoporučuje konečně, aby se žádalo o státní subvenci neb garancii, protože by sídlo správy muselo býti ve Vídni. V debatě navrhol p. starosta Richtr, aby dráha vedena byla na Velký Újezd a pochybuje o správnosti výpočtů. Debaty zúčastnil se Dr. Samohrd, posl.

*) Nyní se jmenuje tato stanice Prosenice-Radvanice.

Dostál a posl. Bureš, kteří námítky p. Richtra přivedli na pravou míru, načež při hlasování ohromnou většinou usneseno pracovati o původním projektu s eventuelní odbočkou do Velkého Újezda, a usnáší se ustanoviti přípravné komité, sestávající z výboru Zemského chmelařského spolku a zástupců zúčastněných obcí a průmyslových závodů. Doslovem tršického starosty p. Béma a předsedy p. Závodníka zdařilá schůze skončena. Zástupce obchodní komory olomoucké prohlásil jménem komory, že i ona souhlasí s tratí Olomouc—Velký Týnec—Radvanice.

Archiv Záhorské kroniky.

Návrh dráhy Olomouc—Tršice—Prosenice.

Kreslil M. Klapal.

Projektovaná dráha byla by jak uvedeno 22 km dlouhá. Vycházela by ze stanice Hodolany, která by byla společnou a použila by na délku jednoho kilometru vlečky Hodolany—Holice. Za Holici by odbočovala směrem jihovýchodním k Velkému Týnci, odtud obloukem k Čechovicím, Hostkovicím a Vacanovicím. U silnice Tršice—Doloplazy obrací se k jihu k Penčicím, kde přechází ve směr východní a jde mezi obcemi Lhotou Zámeční, Lazníky, Radvanicemi a Bukem do stanice Radvanice-Prosenice*), linie Vídeň—Krakov.

Trať byla by normálně rozchodová a ačkoliv terén prostoupený jest příčnými údolními, jejichž přechod vyžadoval by poněkud větších zemních prací, není zvláštních technických obtíží a není také třeba větších objektů.

Geologicky složena jest oblast této dráhy z aluvia, diluvia a částečně z devonu.

V oblast dráhy Tršice—Olomouc—Radvanice-Prosenice třeba počítati obce: Vsisko, Velký Týnec, Čechovice, Přestavlky, Hostkovice, Vacanovice, Doloplazy, Daskabát, Lipňany, Tršice, Suchonice, Penčice, Penčičky, Lhoťa, Lazníky, Lazníčky, Výkleky, Velký Újezd, Buk, Radvanice, Prosenice. Obce tyto, nebéreme-li vůbec zřelele k Olomouci, mají 14.608 obyvatel a jestli podle zkušeností, při jiných drahách nabytých čítáme, že 80% všeho obyvatelstva prodeje třikrát za rok celou trať, z čehož 10% by použilo II. třídy a 90% III. třídy, byl by výnos na osobní dopravu při 5 haléřích za kilometr 81.714 K. Základem pro výpočet rentability byly by přihlášky jednotlivých zúčastněných obcí o vývozu a dovozu uhlí, obilí, řepy, chmele, hnojiva, dobytka atd.

Přihlášky tyto, jsouce skutečností přizpůsobeny, vykazují slušný počet 738.990 kilometrů, a při ceně 12 hal. za kilometr, vydají 88.678 K výnosu.

Na rychlozboží počítáno ročně velmi málo 3.000 K a náhrada za dopravu pošty 1.000 K. Úhrnný hrubý příjem obnášel by 174.392 K.

Proti tomu čítá se na vydání za provoz 66.000 K, opravy 6.000 K, daně a správa 11.000 K, takže čistý přebytek obnášel by 91.392 K.

Náklad na celou dráhu, totiž za pozemky, veškeré stavby, lokomotivy, vozy, vypracování projektu, knihovní pořádek a zařízení akciové společnosti obnášel by 2,150.000 K, takže kapitál ten by se zúrokoval 4¼%.

Náklad na stavbu dráhy nutno rozvrhnouti na veškeré interesity a sice: Zemská subvence obnášela by 20.000 K na km, t. j. 440.000 K, na velkostatky, cukrovary, pivovary, sladovny, mlékárny, záložny a silniční výbory připadlo by k upsání 360—380.000 K, na obce 180—200.000 K, na jiné činitele 75—80.000 K a zbytek opatřil by se zápůjčkou od některého většího peněžního ústavu.

Dráhu Olomouc—Tršice—Radvanice-Prosenice třeba pokládati za dráhu svépomocnou, sloužící v prvé řadě účelům agrárním a agrárnímu průmyslu, teprve v druhé řadě za dráhu obchodní a průmyslovou. Za dnešních těžkých časů, kdy rolnictvo v této krajině s největší námahou svoje bytí obhazuje, jest železniční spojení s Olomoucí na jedné, s Radvanice-Prosenicemi na druhé straně pro ně otázkou existenční. Jen dobré železniční spojení se svými cukrovary, pivovary, sladovnami a j. umožňuje rolnictvu docílení slušnějších cen za jejich plodiny; jen levný vývoz výrobků mlékáren je s to tyto dále udržovati a jen levný dovoz řízků a odpadků z cukrovarů umožňuje rolníku, že může počet potahů omeziti, plochu pro potraviny tím zmenšiti, větší plochy pro pěstění obilí a řepy získati a tím způsobem z největší tisně si vypomoci.

Dráha tato stane se nejen důležitým komunikačním prostředkem, ale i existenční záchranou celé řady menších rolníků, kteří drou se jen na daně a úroky, a zároveň povznese se hospodářsky celá tato krajina, moderními dopravními prostředky dosud tak zanedbaná. —

Později v roce 1909 bylo překročeno k upisování akcií. Dne 5. ledna 1909 byl výsledek úpisu následující:

Obec Tršice	50.000— K
Záložna Tršice	30.000— K
Jednotlivci Tršice	20.000— K
Hanácký pivovar Holice	5.000— K
Suchonice, jednotlivci	2.800— K
Hostkovice	10.000— K
Lipňany	5.000— K
Vacanovice	15.000— K
Přestavlky	5.000— K
Vsisko	5.000— K
Čechovice	15.000— K
Velký Týnec	50.000— K
Doloplazy	30.000— K
Celkem	242.800— K.

Přes veškeré další snahy zařizujícího výboru nepodařilo se dosáhnouti kladného výsledku, neboť světovou válkou byl učiněn konec snažení, které směřovalo k všeobecnému povznesení celého kraje. A tak zůstal tršický chmelařský kraj bez železniční tratě.

Antonín Fröhlich:

Neznámý urbář panství helfenštejnského ze 16. století.

(Pokračování.)

Z louk na Hané lipenské za mostem:

Město Lipník: it. Řehoř krejčí 5 gr. — it. Martin Havránek 23 gr. — it. starší lipenští půl kopy 2 gr. — it. Jan Matouškovej řezník půl kopy 1 gr. — it. Ondřej Dukát Blažek Hornej 2 gr. — it. Jan Svačina 5 gr. — it. Valenta Slováček 6 gr. — it. Valenta Čechů 6 gr. — it. Martin Morava 5 gr. — it. Vít písař 1½ gr. — it. Jiřík Kaše 13 gr. — it. Jiřík Bubla 24 gr. — it. Jakub tkadlec 14 gr. — it. Vít písař půl kopy 9 gr. — it. Martin Prostějovský 16 gr. — it. Prokop písař 2 gr. — it. Mikulášova pekařka 28 gr. — it. Valenta Nejezchleba 43½ gr. — it. Bernart sanitník 25 gr. — it. Stacha mlynář 1 gr.

Ulice Moravská: it. Mach Tichý 28 gr.

Ulice Německá: it. Mikuláš Blahuo půl kopy. — it. Vašek Hanuo 6 gr. — it. Adamka vdova 5 gr. — it. Jan Holanů 16½ gr.

Ulice okolo města: it. Hořín 12½ gr. — it. Pavel z konce 5 gr.

Ulice Hranická: it. Zemek nozír 15 gr. — it. Pavel Slezeno 24 gr. — it. Šimek Dejmek půl kopy 1 gr. — it. Jiřík písař městcký 2 gr. — it. Jiřík Strýček 24 gr.

Ulice Souhradní: it. Matouš Vrzal 2 gr. 6 den. — it. Petr švec

2 gr. — it. bratři ze zboru 1 gr. 1 den. — it. Štěpán Douda [tuto drží Jiřík Hledík] 3 gr. — [it. Týž on z chmelnice 7 gr.]

Suma z luk na Hanej z města Lipníka 8½ kopy 20 gr.

Z louk prostředních podle Hanej:

Město Lipník: it. Benvický 4 gr. — it. Vojtek Rousek 10 gr. — it. Tomáš Balík 29 gr. — it. Jan Matoušovej 4 gr. — it. Martin Beránek 18 gr. — it. Maksa zedník 8 gr. — it. Jan Šeda 9 gr. — it. Matěj kožišník 1 gr. — it. Lukáš perníkář 8 gr. — it. Šimek Šavrnoch 11 gr. — it. Martin Bubla 15½ gr. — it. Jiřík Bubla 10 gr. — it. Heralt Pacákovéj Anky 22½ gr. — it. Vítek Zila 6 gr. — it. Pavejka 20 gr. — it. Jan Havranuov půl kopy 2 gr. — it. Valenta Nejezchlebuo 11 gr. — it. Mikuláš Spiryta 6½ gr.

Ulice Německá: it. Matouš Budišal 13 gr. — it. Šimek Mikulanduo 7 gr.

Ulice Moravská: it. Václav Rak 16½ gr.

Ulice okolo města: it. Vašek Zaurek 8 gr. — it. Jan Gut 9 gr. — it. Drzmieška 24 gr.

Ulice Hranická: it. Vašek klobučník 7 gr. — it. Jíra Gachů 10 gr. — it. Mikuláš kožišník 40 gr. — it. Jan Tučný 2½ gr.

Ulice Souhradní: it. Václav Nevrla rybář 20 gr. — it. Dobeš (krejčí) Bezpečí 5 gr. — it. Bartoň Vlčkuov 8½ gr. 3½ hl. — it. Tomáš Zidek 11 gr. — it. bratři ze zboru 7 gr. — it. Štěpán Douda 16 gr.

Suma z Lipníka 7 kop 10 gr. 3½ hl.

Ves Trnávka: it. Jan Martinkuo 2 gr.

Suma z luk prostředních podle Hané 7 kop 12 gr. 3½ hl.

Z luk a z kopanin v Starém Suštině:

Město Lipník: it. Beránková vdova 10 gr.

Ulice Německá: it. Pavlas 15 gr.

Suma z Lipníka 25 gr.

Ves Hlinsko: it. Hřachač 10 gr. — it. Kašpar Rachač a Mako-
vička 14 gr. — it. Janek Raus 10 gr. — it. Kubík 6 gr. — it. Jan Ma-
chač 5 gr. — it. Matouš Machon 2 gr. — it. Prokuop Holšuo 7 gr. —
it. Barbora Pípalka 3 gr.

Suma z Hlinska 57 gr.

Ves Vosek: it. Jan Frgan 4 gr. — it. Mikeš Šterbuov 13 gr. —
it. Tomek Zuluo 14 gr. — it. Babík 6 gr. — it. Martin Velický 4 gr. —
it. Krnej 7 gr. — it. Mikeš Velický 4 gr. — it. Slanina 4 gr. — it. Ma-
chon 12 gr. — it. Vaněk Beranů 7 gr. — it. Holý 6 gr. — it. Jan To-
manouv 4 gr. — it. Beneš 6 gr. — it. Vaněk Tomanuov 5 gr. — it. Va-
něk Hloušků 4 gr. — it. Vaněk Hodek 5 gr. — it. Vrba 6 gr. — it.
Matěj Pejstěk 13 gr. — it. Matěj Kulizek 6 gr. — it. Jiřík Pejstěk
16 gr. — it. Ronauf 3 gr.

Suma z Voseka 2 kopy 29 gr.

Ves Podolší: it. Jan mlynář 6 gr. — it. Janík 4 gr. — it. Chu-
dý 6 gr.

Ves Pavlovice: it. Václav 7 gr.

Ves Sušice: it. Vacha 10 gr.

Suma z luk v Starém Suštině 4 kopy 24 gr.

Z louk a z kopanin v Novém Suštině:

Město Lipník: Blaha Medařuov půl kopy 1 gr.

Ulice Německá: it. pan Václav z Sezenic 16½ gr. — it. Havek
kovář 16½ gr.

Ulice Moravská: it. Šimek Benuo 15 gr. — it. Jakubek ma-
sař 6 gr.

Ulice okolo města: it. Matěj Hnát 16 gr. — it. Drzmieška 8 gr.

Ulice Hranická: it. Jíra Podhorský 15 gr.

Ulice Souhradní: it. Barton Škrle 14 gr. — it. bratři ze zboru
4 gr. 1 den.

Suma z Lipníka 2 kopy 22 gr. 1 den.

Fol. 118—121.

Ves Hlinsko. — Ves Vosek. — Ves Podolší. — Ves Veseličko. —
Ves Dolní Oujezd: it. Holaškovíc půl kopy 2 gr. — Ves Trnávka:
it. Jozef 4 gr. 1 den., it. Janík 2 gr. půl den. — Ves Loučka nad Lipní-
kem. — Ves Sušice. — Ves Pavlovice. — Ves Raclavice.

Z louk na Zlechově:

Město Lipník: it. Škvarala 10 gr. — Ulice Německá: it. Kuba švec
půl kopy gr. — Ulice Moravská: it. Jan hrncířů 20 gr., it. Jan Kou-
delkuov 6 gr. — Ulice Souhradní: it. Jíra Rabas 12 gr. — Ulice Hra-
nická: it. Jíra Padolský, it. Pavel Fricsek starý. — Ves Vosek.

Z louk na Libuši:

Ves Hlinsko.

Z louk Děbánků:

Město Lipník: it. Matouš Milota 2 gr. — Ves Vosek.

Z louky Soborovej:

Ves Vosek. — Ves Podolší.

Z mesla za stavem:

Ves Vosek.

(Pokračování.)

Drobné zprávy.

Počet domů ve starých Hranicích. Urbář hranického a drahotušského panství, založený r. 1569 za Jana Kropáče z Nevědomí, uvádí, že město Hranice má ve městě 134 osedlé a na předměstí 176. Celkem bylo osedlých 310. To byli obyvatelé, kteří měli ve městě nebo na předměstí dům. Veliké spoušty způsobila ve městě i na předměstích třicetiletá válka. V urbaniálním seznamu domů a jich majitelů, založeném 22. března r. 1644, bylo napočteno ve městě 127 domů, z toho obydlených 89, pustých 38, na předměstích Motošíně, Novosadech a Horní ulici byl 161 dům, z toho 34 domy byly obydleny, 127 bylo pustých. Celkový počet domů byl 288. R. 1770 bylo provedeno číslování domů, které byly opatřeny popisnými čísly. Pamětní kniha obce Rataj u Olomouce uvádí, že začátek numer na domech se stal v této obci v dubnu r. 1770, a že čísla se psala všude z rozkazu panující císařovny Marie Terezie. V křestní matrice drahotušské jsme zjistili u nynějšího popisného čísla 54, že dne 9. září r. 1769 dům ještě neměl tohoto čísla, ale že 18. dubna r. 1771 toto popisné číslo už bylo. Z toho usuzujeme, že v Drahotuších bylo číslování domů provedeno rovněž r. 1770, a že k němu došlo tehdy i v Hranicích. Tam, kde měla vrchnost své sídlo, označeno bylo toto sídlo popisným číslem 1. Domy, které byly

vystaveny po r. 1770, dostaly postupná domovní čísla, ať byly vystaveny kdekoli. Tím se vysvětluje, proč dnes vedle nízkého popisného čísla stojí dům s vysokým číslem popisným. Podle postupu čísel domů dá se tudíž stopovat přírůstek domů, postavených po r. 1770. Tento způsob číslování domů jest obrazem vzrůstu města i dědiny a vítanou pomůckou při badání místopisném. Tak číslovali i v Hranicích. I tam dostal zámek jako sídlo vrchnosti popisné číslo 1. Ale číslovány byly pouze obytné budovy, nikoli na př. kostely. Tím se stalo, že hranický farní kostel zůstal bez čísla, ale farní budova dostala popisné číslo 38, které má dosud. Popisné čísla nedostal na předměstí u Veličky kostelík sv. Šebestiána, ale popisné číslo 178 dostala sousední obytná budova, která nese dosud toto číslo. R. 1779 bylo v Hranicích ve městě i na předměstích 338 domů. R. 1791 byl napočten dům 381. V době od r. 1779 do r. 1791 byly tam vystaveny 43 nové obytné budovy. To souviselo s přeložením krajského úřadu pro přerovský kraj r. 1783 z Olomouce do Hranic a se stavbou císařské silnice z Olomouce přes Lipník, Hranice, Nový Jičín a Příbor do Frýdku, nařízené dvorním dekretem císaře Josefa II. ze dne 7. listopadu r. 1783. R. 1824 obsahovalo město i předměstí 428 čísel, r. 1834 měly Hranice 439 domů, r. 1864 čítaly 534 domy. Jestli tedy bylo v Hranicích r. 1779 popisných čísel 338, bylo v tomto počtu obsaženo také popisné číslo 178 u Veličky v sousedství kostelíka sv. Šebestiána. A toto popisné číslo stálo už r. 1770, kdy bylo provedeno číslování domů. Sledujme pořadí popisných čísel 160 až 190. A vidíme, že jde vesměs o čísla podél Veličky, kde je také popisné číslo 178. Předcházející číslo 177 a následující číslo 179 je nablízku. To všechno vede k závěru, že popisné číslo stálo už r. 1770, že to byla tehdy obytná budova, a že stálo v sousedství tehdejšího kostelíka sv. Šebestiána, který podobně jako farní kostel ve městě nedostal r. 1770 popisného čísla, neboť číslovány byly pouze obytné domy. Popisná čísla, zavedená r. 1770, jsou vítanou pomůckou při místopisném badání a proto je třeba věnovat této otázce zvýšenou pozornost.

Evangelické kněžstvo v Hustopečích nad Bečvou. R. 1580 v pondělí před sv. Magdalenou připomíná se jako svědek při svatební smlouvě kněz Matouš Mezříčský, farář hustopečský. V letech 1593—1597 působil tento Matouš Mezříčský v Lipníku nad Bečvou. R. 1611 zve se Matouš Salcerus. Byl tehdy farářem v Německém Jeseníku u Nového Jičína. R. 1612 byl Matouš Salcerus povolán do Oder za církevního správce. Byl tam do r. 1616. Jeho dcera Eva provdala se 10. srpna r. 1613 za Matěje Brustmanna v Odrách. R. 1616 odešel Salcer do Bělotína. Byl to podle našeho soudu syn zvonaře Jiříka Solníka v Mezříčí pod Rožnovem, který slil kostelní zvony do Tiché u Frenštátu a do Trnávky u Příbora. Proto se zve Mezříčský (jako rodák z Mezříčí nad Bečvou) a polatinštěným jménem Salcerus, Sallierus, Salterus (latinský sal, český sál, německy Salz). Rovněž jeho bratr Pavel byl knězem. Kněz Pavel z Mezříčí působil v Pavlovicích u Přerova, ve svém rodišti Mezříčí nad Bečvou (r. 1622), ve Spálově u Hranic (r. 1625), na Starém Jičíně (r. 1627). — Po Matouši Mezříčském působil v Hustopečích Martin Lipnický, před tím na Vsetíně a v Novém Jičíně, kde je dosvědčen r. 1588. Ale v Hustopečích nepobyl dlouho. — V úterý po Rozeslání apoštolů r. 1589 byl farářem v Hustopečích kněz Jan Hranický. — Dne 21. prosince r. 1622 vzpomíná souvěká zpráva predikanta z Hustopeč, který působil také ve Špičkách. Byl to Jan Moncovicenus, rodem Slovák z Liptova, který byl farářem v Hustopečích okolo r. 1620. Byl však odtamtud vyhnán r. 1624 a vrátil se na rodné Slovensko. — Byli to vesměs kněží luterského směru. A jejich působště označují luterské fary.

Flor. Zapletal.

Kněz Viktorin Přibyslavský, který se uvádí v letech 1585 až 1592 jako luterský církevní správce v Drahotuších, působil v letech 1556 až 1579 na Brumově u Zdeňka Kavky z Řičan, majitele vizovského statku, který prodal r. 1578 tento statek Anně Kropáčce z Nevědomí a na Hranicích a Drahotuších. Tím si vysvětlíme odchod Viktorina z Brumova do Drahotuš r. 1579 (o něm Záhorská kronika XXI. 75). F. Z.

Plesník jinak porybný aneb říšejmestr uvádí se v Chropyni u Kroměříže v dokladu ze dne 30. ledna r. 1646 (více o plesníku v Pobečví v Záhorské kronice XXI. 31).

F. Z.

Za vydávání a redakci odpovídá Antonín Fröhlich v Dol. Újezdě.

Tiskem knihtiskárny Jar. Strojil v Přerově.

litelé sadů a zahrádek najdou tu všestranné odborné poučení, na 50 křídových přílohách se stovkou nejkrásnějších sliv a švestek v živém, barevném provedení, najdou pak nejlibnější potěšení pro oči. Informačního a poučného úkolu zhošťuje se autor všestranně. Již obrázky jsou nejkrásnějšími a názorným výkladem. Ale proti každému obrázku je uveden vždy i stručný popis plodu i stromu, jeho původ, vlastnosti a požadavky na polohu, půdu a druh hnojení. Je také stále zdůrazňována opylovací schopnost té které odrůdy, její přednosti i vady, doba a délka květenství, mající vliv na úrodu, při případné potřebě přerubování i dobrá volba roubů. Dále je udána doba květu, zrání i čas, do něhož ovoce vydrží, jeho upotřebení atd. Je tu pro pomologa a zahrádkáře všecko, co má povinnost vědět, aby dostal se svých stromků hojnost takového ovoce, jak je vidí překrásně na obrázcích. Kniha na svou barevnou výpravu jest opravdu ku podivu levná a má naději na velké rozšíření. Jest to již III. díl Lidové pomologie, která přinese ještě 100 odrůd meruněk a broskví, 100 odrůd bobulových (angrešt, rybíz, réva, maliny atd.) a na konec knížku o nejdůležitějších škůdcích a chorobách stromů (rovněž v barevných obrazech). Lidová pomologie Vaňkova stává se tak vzácnou náhradou za starou klasickou říhovou pomologii. Kniha obsahuje vedle 50 příloh se 100 barevnými obrazy také stručné popisy těchto 100 odrůd. Cena za výtisk v celopletěné vazbě 58 K. Obdržeti lze v každém knihkupectví, nebo přímo v Nakladatelství zahradnické literatury (J. Vaněk), Chrudim 105.

Která hospodyňka není dnes spořivá? To je otázka! Spořivost naučila se dnes každá, ale k tomu potřebuje i dobré rady a vedení. Tak čteme v časopise Lípa výzvu: »Dodáme vám sítih dle vaší míry za 4 K na obrázky v Lípě anebo z kteréhokoliv časopisu.« To je případ pro spořivou hospodyňku. Nebo řada účelných opatření v domácnosti, úsporný a zdravý jídelníček, pokyny pro zavazování na zimě a o opatrování potravin. Že péče o zdraví je dnes důležitá, nikdo nepochybuje a v Lípě jsou vždy dobré pokyny a rady. Máme před sebou nejnovější číslo, které znovu potvrzuje bohatost a cennost obsahu tohoto oblíbeného časopisu, v němž najdeme i mnoho modních předloh ku šití doma anebo jako vhodných předloh pro švadlenu, různých obrázků a články pro pobavení. V Lípě uveřejňuje spisovatel Jiří O. Parma svůj nový román »Princové vždy nepřijdou«, jehož vzrušený děj je vzat z pohnutého roku 1938, jehož události se dramaticky odrážejí v osudech jeho románových postav. Pro přátele exotické četby uveřejňuje Lípa filmový román »Děvče ve větru«, jehož napínavý děj a krásné scenerie jsou známy z filmu »Jižní kříž«. Lípa poskytuje svým čtenářům levné úrazové pojištění. Za 7 K čtvrtletně pojištění osoby od 18—70 let na vysoký únos až 16.000 K, jakož i příspěvek při úmrtí mimo úrazem. Přihlaste se ještě dnes, budete jistě spokojeni tímto pozváním administrace Lípy, Praha XVI., Husova 7.

Ovocnické noviny. Věstník zemského ovocnického spolku moravskoslezského. Ročník V. S redakční radou řídí ing. Miloslav Vávra. Časopis, sloužící zájmům ovocnářů o úsilí o zvelebení ovocnictví. Předplatné ročně 8 K. Redakce a administrace v Brně, Zemský dům II.

»Severomoravské pověsti a skazky«, od Bohumila Indry. 70 lidových pověstí s 20 dřevoryty. Pověsti sebrány z úst lidu, z kraje Žerotínů, pod Pradědem, z českých dědin na Šumpersku. Kniha se prodává za 18 K vázaná u knihkupectví neb nakladatele Mangla, nyní Praha III., Karmelitská 12.

Boj o detektivní četbu. Spory o detektivní romány bývaly častým předmětem úvah odpovědných literárních a kulturních pracovníků. Nejsou dobré, tvrdili jedni, a v zápětí byli poraženi klasickými díly vynikajících autorů. Jsou dobré, řekli druhí, a prohráli také přívalem braku, kterým byl knižní trh stále zaplavován. Obě strany pak přišly k názoru, že nelze detektivky zavrhovat a vyhladit, že je nutné čelit dobrou detektivní četbou četbě pochybné, špatné. Proto si zaslouží pozornost veřejnosti akce nakladatelství Cín, které právě uvádí novou knihovnu s názvem Dobré Detektivky, redigovanou V. K. Škrachem, již chce čelit špatné a literárně bezcenné detektivní četbě. Prvních pět svazků knihovny Dobrých Detektivek právě vychází. Jest nesporné, že i v detektivní četbě se vyskytují díla dobré literární úrovně. Bude zajímavé sledovat, jak se redakci podaří splnit úkol, který si vytkla.

Největší česká továrna hudebních nástrojů

Josef Lidl,
Brno, Zelný trh čís. 10.

Odbočka Olomouc, profi ASU.

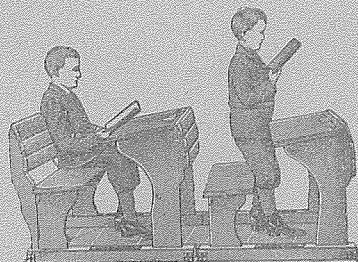
Velkosklad pian a harmonií.

Vydavatelstvo Záhorské kroniky má na skladě tyto vázané ročníky: XII., XIII., XIV., XV., XVI., XVII., XVIII., XIX., XX. a XXI. po 12 K. A. Fröhlich, M. Fröhlichová a B. Indra: **Hranice a lázně Teplice nad Bečvou. — Průvodce.** — Cena K 3.50 poštou. Ant. Fröhlich: **150 let národní školy v Dolním Újezdě.** Cena K 4.50. Florian Zapletal: **Z minulosti Hostýna a Bystřice.** Cena K 6.—.

Školní nábytek

všech konstrukcí: dřevěné,
železné i z ocelových trubek autogenicky svařovaných, vyrábí

První odborný závod
školního nábytku

František Talla a spol.,

Cukrovarská 3, tel. č. 182.
Vlastní vynálezy. Prospekty zdarma.

Přerov